

PRAŽSKÁ EVVOLUCE

magazín o ekovýchově v Praze
2 / 2018

Anna Strejcová:
Plýtvání jídlem je problém 6/

Ekologická
výchova v Praze

ÚVODNÍK

Z duše nesnáším plývání. Jakékoliv. Ale nejvíc mi vadí plýtvání jídlem.

A taky mám děti. Ale těm je nějaké plýtvání čímkoliv, natož jídlem, úplně buřt.

A mají velké oči. Ještě, ještě! A sníš to? Jo, ještě!

Samozřejmě že to nesnědí. I když jim dám míň a ony stále křičí ještě.

Sním to nakonec já. Někdy studený jak psi čumák. Někdy si to přihřeju.

Žijeme v blahobytné době. Můžeme si dovolit dostatek jídla ve skvělé kvalitě. A dokonce si můžeme vcelku snadno dovolit i jídlo upravené esteticky. Radost pohledět. Radost vyfotit a pověsit na sociální sítky.

Ne tak když jste rodič.

To dojídáte rozkňofané knedlíky s pokrájeným masíčkem, které dost možná už v něčí pusince bylo.

Ale přeci to nevyhodím, říkám si pokaždé. Zavřu oči a polknu.

Nebo jiná věc. Mám intenzivní pocit, že naše lednička je jen mezisklad mezi obchodem a popelnicí.

Že nakoupím jídlo, dám ho do ledničky, spokojeně na něj zapomenu a pak ho zkažené vyhodím.

Ale teď jsem si z komunitní zahrady přinesl ředkvičky, které vysely moje děti a které jsem v potu tváře zaléval a které jsem v potu tváře sklídl.

Jsou to teda chilli ředkvičky.

Ale nevyhodím je. Sním je, i kdyby mi měla pusa zhořet.

Vítejte u Pražské EVVolute věnované jídlu. Dobrou chuť.

Martin Mach Ondřej

Pražská EVVolute
2 / 2018

Pro hlavní město Prahu 7. 6. 2018 vydal BEZK, z. s.
Obsahové zaměření časopisu je připravováno
ve spolupráci s Poradní skupinou EVVO.
portalzp.praha.eu/evvo

BEZK
Letohradská 17
170 00 Praha 7
233 381 546
www.bezk.cz
redakce@prazskaevvolute.cz
www.prazskaevvolute.cz

Vydání připravil: Martin Mach Ondřej
Grafický návrh a sazba: Matouš Mihaliček
Korektura: Tereza Münz

Foto na titulní straně:
Nicole Ehrenbergerová / [Zachraň jídlo](#)

OBSAH

- 4/
Romana Pálková
Čím může být české EVVO inspirací pro zahraničí?
- 6/
Rozhovor
Anna Strejcová: Plýtvání jídlem je problém
- 8/
Dana Kapitulčinová
Jak se stravovat v souladu se zdravou výživou a nízkým dopadem na životní prostředí?
- 12/
Radka Pokorná
Městské zahradničení. Pěstování potravin a vztahů
- 16/
Martin Kříž
Sníme, co si zasadíme?
- 17/
Petra Fišerová
Jak se včelám žije v Praze
- 20/
Jan Moravec
Za starými lomy Dalejského údolí
- 24/
Přehled významných dnů
- 25/
Co se děje v...

- 40/
Jan Moravec
„Soukromá rezervace“ Triangl slaví 15 let
- 42/
Kalendář akcí
- 44/
Vybrané pražské projekty a aktivity v oblasti EVVO

Romana Pálková

Čím může být české EVVO inspirací pro zahraničí?

V předchozím čísle jsme při hledání inspirace nahlédli za hranice České republiky do praxe ekovýchovy v různých evropských zemích. Nabízí se otázka, zda můžeme být i my, střediska ekologické výchovy a školy v České republice, něčím inspirativní pro naše zahraniční kolegy. Určitě ano, alespoň ve třech případech. Všechny tři inspirativní prvky nestojí na individuálním výkonu jednoho lektora nebo výborné praxi jediného střediska, jsou systémové a týkají se celé sítě středisek EVVO v ČR. Právě proto jsou inspirací pro kolegy z jiných zemí, kterým podobné systémové prvky mohou v jejich zemích chybět.

Hustá síť středisek

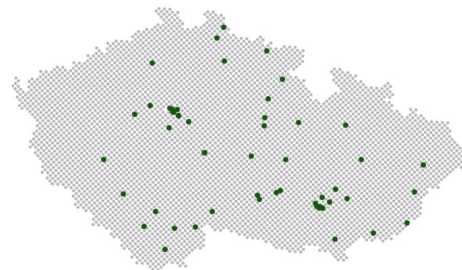
V České republice se nachází střediska environmentální výchovy ve 13 ze 14 krajů

(v Karlovarském kraji registrované středisko zatím chybí). Kolegové ze Slovenska nebo Itálie, kteří se také věnují ekovýchově, takto blízko sebe střediska postrádají. Na začátku roku 2018 bylo registrováno v Pavučině (české síti sdružující střediska ekologické výchovy) 43 členů a 2 pozorovatelé. Obdobná slovenská síťovací organizace Špirála má jen 12 organizací. Hustá síť středisek umožňuje školám i veřejnosti přijet na programy bez zbytečné zátěže spojené s dopravou (čas přepravy, cena jízdenek), což italské i slovenské kolegové oceňují.

Spolupracující síťová organizace Pavučina

Druhým pozitivním prvkem je fungující síťovací organizace Pavučina, která sama neprovádí žádné středisko ekologické výchovy, ale tvoří zázemí pro ostatní střediska. Zajišťuje sdílení aktuálních informací, komunikaci se zákonodárci a s ministerstvy, zajišťuje prostor pro sdílení aspirací a dobré praxe mezi středisky, koordinuje společné vzdělávání a společný postup při vyjednávání s různými partnery.

Síťovací organizace pro environmentální obory zastřešují ekovýchovu i jinde, ale mají různé podoby. Někteří síťovací organizace mohou mít příliš široký záběr. Německá podpůrná organizace ANU (Arbeitsgemeinschaft

Mapa středisek EVVO v ČR (zdroj: web síťové organizace Pavučina: www.pavucina-sev.cz)

Natur und Umweltbildung – společenství organizací věnující se přírodě a životnímu prostředí) má tisíce členů od národních parků přes univerzity až po Greenpeace. Takto široký záběr a velké množství členů umožňuje ANU lepší vyjednávací pozici se zákonodárci, ale podpora středisek je dost hrubozrná. Při tak rozdílných členských organizacích není prostor ušít podporu střediskům tzv. „na míru“.

Podobnou situaci reflektují lektori EVVO v Maďarsku, kde v roce 1992 zakládalo síťovací organizaci 53 členů, dnes se jich pod MKNE (Magyar Kornyezeteti Nevelesi Egyesulet – Maďarská společnost pro environmentální vzdělávání) sdružuje přes tisícovku. Právě kvůli velké pestrosti členských organizací (od školek přes zájmové organizace až po univerzity) mohou být na některé metodické a koordinační problémy střediska

sama bez opory v MKNE, která nestihá pružně reagovat na přicházející výzvy.

Přiměřená panika ohledně bezpečnosti

Třetím inspirativním prvkem je (prozatím) relativní volnost při aktivitách dětí v přírodě. Pokud se na středisku domluví pedagogové s lektory a vyrazí na dvoudenní výpravu do přírody se stany a kotlíky, není potřeba pořizovat nějakou speciální dokumentaci

*V oblasti úzkosti ohledně bezpečnosti dětí při pobytu venku se postupně přitvrzuje i v Česku.
Foto: Tjook (@xtjook) / Flickr. Licence: CC BY-ND 2.0*

k bezpečnosti, kromě standardního poučení, které probíhá vždy, když žáci vyráží s učiteli mimo školu. To se velmi líbilo britským kolegům, kteří jsou nad míru zatíženi administrativou v oblasti ochrany bezpečí dětí.

Papírů, které musí britský pedagog vyplnit, aby mohl vyrazit se žáky na výuky mimo školu, se za poslední desetiletí nakupilo tolik, že

vznikla podpůrná organizace LOTC (Council for Learning Outside the Classroom – Společnost pro výuku venku mimo třídu), která poskytuje školám kromě metodické podpory i podporu administrativní v podobě formulářů, které je potřeba vyplnit od žáků, rodičů a vedení školy, aby mohla třída vyrazit ven.

Učitelé sami často říkali, že před spoluprací s LOTC neměli šanci se v komplikovaném papírování vyznat a měli strach, že na některý ze souhlasů zapomenou nebo o něm vůbec nebudou vědět. Proto se často do výuky venku ani nepouštěli.

V oblasti úzkosti ohledně bezpečnosti dětí při pobytu venku se postupně přitvrzuje i u nás, oproti severským zemím už nás také dohání papírování a informované souhlasy, ale zatím jen ve střední míře. Obava z utužování bezpečnostních pravidel ve vzdělávání u nás však přibývá.

I když má česká ekovýchova stále co zlepšovat, čas od času mohou i naše střediska nabízet inspiraci pro kolegy ze zahraničí.

Mgr. Romana Pálková je lektorka environmentální výchovy na Sluňákově – Centru ekologických aktivit města Olomouce. Vystudovala ochranu přírody na PřF Univerzity Palackého v Olomouci.

Anna Strejcová: Plýtvání jídlem je problém

Paběrkování. To slovo voní dobou dávno minulou. Zkoumali jste, odkud pochází a co přesně znamenalo?

Ano, máte pravdu. Tohle slovo znám od své babičky, která chodila sbírat všechny možné lesní plody, obzvláště borůvky. A když už byl konec sezóny, mluvila o tom, že je to už jen takové „paběrkování“. To znamenalo, že toho v lese už moc nezbývalo. Takže já tohle slovo znám v téhle souvislosti a napadlo mě použít ho jako název projektu, během něhož jsme se začali vypravovat na pole sbírat nechtěnou zeleninu pro potravinové banky.

Před tím, než jsme se poprvé vypravili na pole paběrkovat, jsme si mysleli, že toho moc po sklizni nezbyvá a my budeme sbírat jen zapomenuté kousky. Realita je ale často

úplně jiná: na polích toho ve skutečnosti zůstává spousta. Důvodem je, že plodiny nesplňují estetická kritéria nebo že se toho prostě vypěstuje nadbytek a není možné to prodat.

A je nějaký posun ve významu, když se znovu začíná používat v 21. století?

Tomu slovu jsme dali nový význam a myslím, že docela dobře charakterizuje dobu, ve které žijeme – současnou dobu přebytku. Dřív museli lidé chodit na pole sbírat zbytky, nyní je jídla tolik, že si vybíráme, jaké budeme jíst, a až 20 % produkce zbývá nevyužito. Chceme upozornit na to, že je to problém, protože při pěstování jídla vyčerpáváme zdroje, kterých nemáme nekonečně: podzemní vodu, fosilní paliva, živiny v půdě...

Daří se to? Cítíte nějakou změnu?

Ano, cítíme. Lidé o problému plýtvání potravinami čím dál více ví a přemýšlí nad ním. To víme díky výzkumům veřejného mínění Akademie věd. Díky kampani Jsem připraven, kterou jsme uskutečnili v roce 2016, se v některých obchodech začala prodávat i zelenina a ovoce, které přesně neodpovídá estetickým normám. Na webu www.jsempripraven.cz podepsalo už skoro 12 000 lidí výzvu za „záchranu“ nevzhledné zeleniny a ovoce.

Proč se křivá zelenina nepoužívá jako krmivo pro hospodářská zvířata? Těm by

přece nějaké estetické nedostatky zeleniny nevadily?

Občas se zelenina používá na výkrm. Ovšem hospodářská zvířata jsou dnes krmena spíše speciálními směsmi, po kterých rychleji rostou a nabývají na váze. Obávám se také, že vyřazeného jídla je mnohem víc než by zvířata dokázala sežrat.

Co je potřeba udělat, aby paběrkování bylo ještě paběrkování a ne už polní pych?

Samozřejmě spolupracujeme se zemědělci, kterým polnosti patří. Na místo se vypravíme až po domluvě s nimi a oni nám určí, na

Anna Strejcová. Foto: Štěpán Lohr

Jezdíte paběrkovat jen v okolí Prahy?

Letos v létě budeme opět jezdit do oblasti Polabí a kromě toho chceme iniciovat vznik nezávislé skupiny v jižních Čechách. V Českých Budějovicích jsme uspořádali promítání dokumentu a inspirovali jsme místní aktivní lidi, aby začali sami jezdit paběrkovat. První výjezd jsme udělali společně s nimi a doufáme, že se tradice uchytlí.

Co s napaběrkovanou zeleninou děláte? Jaký je její další osud?

Předáváme ji potravinovým bankám, které jídlo dál distribuují charitám. A každý dobrovolník si nechá pár kousků zeleniny pro sebe, protože by se stejně zaorala. Uvědomujeme si, že nemůžeme sesbírat celé pole

(potravinová banka by vše ani nestačila včas distribuovat), takže pro nás je paběrkování hlavně nástroj osvěty, způsob, jak o plýtvání informovat veřejnost.

(mmo)

jakém kousku země můžeme sbírat. Často jsme se jich ptali, jestli by nechtěli umožnit samosběr „křivé“ zeleniny, ale nechtějí vidět cizí lidi na svých pozemcích. Bojí se, že by lidé sklízeli i ty perfektní kousky, které jinak můžou prodat supermarketům.

*Mrg. Anna Strejcová se narodila v Plzni, po studiu na vysoké škole přesídlila do Prahy. Na Fakultě sociálních věd studovala žurnalistiku a mediální studia a během školy pracovala v ekologické neziskovce Auto*Mat, která se zabývá udržitelnou dopravou. Spolu s Adamem Podholou a dalšími přáteli pracuje od roku 2013 pro iniciativu Zachraň jídlo. Na starosti má komunikaci, ale věnuje se i mnoha dalším činnostem souvisejícím s vedením organizace. Báví ji učit se nové věci, pracovat, jezdit na výlety s kamarády a lowcostově cestovat.*

Dana Kapitulčinová

Jak se stravovat v souladu se zdravou výživou a nízkým dopadem na životní prostředí?

Známé rčení říká, že „jsme tím, co jíme“. V tomto článku se navíc zaměříme na to, že „tím, co jíme, také ovlivňujeme životní prostředí a svět kolem nás“. Několikrát denně totiž děláme při výběru jídla volbu, která má ve výsledku poměrně zásadní vliv na kvalitu našeho životního prostředí. Možná vás překvapí, že na úrovni evropských domácností je spotřeba jídla a pití jednou ze tří hlavních oblastí s nejvyšším negativním dopadem na životní prostředí (okolo 20–30 % dopadu). Podobně vysokou míru dopadu

má u domácností jen doprava a bydlení¹. Jakým způsobem tedy zatěžujeme životní prostředí?

V případě dopravy a bydlení jde zejména o produkci skleníkových plynů, které vznikají spalováním fosilních paliv, tj. například spalováním benzínu v motorech aut nebo černého uhlí v kamnech či elektrárnách, což ve výsledku přispívá ke globální změně klimatu. V případě potravin jsou dopady na životní prostředí komplexnější. Současná produkce a spotřeba potravin významně přispívá nejen ke globální změně klimatu kvůli zvyšování emisí skleníkových plynů (celosvětově okolo 30 % celkových emisí), ale využívá také většinu používané sladké vody na zavlažování (okolo 70 %), způsobuje znečištění vody a půdy (pesticidy, hnojivy) či je jedním z hlavních důvodů odlesňování a ztráty biodiverzity².

To vše se děje v kontextu neustále se zvyšujícího počtu lidí na Zemi, kteří mají právo na dostatečně kvalitní výživu. Předpokládá se, že minimálně do roku 2050 se bude globální populace zvyšovat, což znamená, že bude do budoucna nutno vyprodukovat výživově dostatečné množství potravin na stejné či dokonce nižší ploše zemědělské půdy a při omezenějším množství přírodních zdrojů, než je tomu dnes. Mění se klimatické podmínky mohou navíc budoucí schopnost produkce potravin nadále zkomplikovat³.

Jsme tím, co jíme... a tím, co jíme, také ovlivňujeme životní prostředí a svět kolem nás.

Musíme se proto snažit najít rovnováhu mezi zdravou výživou, ochranou životního prostředí a zároveň také socio-ekonomickými aspekty (např. férovým obchodem) spojenými s našim stravováním. Takové stravě byl Organizací OSN pro výživu a zemědělství (FAO) přisouzen název „udržitelná strava“, což je dle definice způsob stravování „s nízkým dopadem na životní prostředí, který přispívá k potravinové a výživové bezpečnosti a zdravému životu současných i budoucích generací“⁴.

Úvodní strana Kalkulačky Nutriční stopy – umožňuje uživateli prohlédnout si dopady již spočítaných pokrmů, nebo zvolit možnost spočítat si dopady pro vlastní recept (květen 2018).

Udržitelná strava by měla dle FAO „chránit a respektovat biodiverzitu a ekosystémy, být kulturně přijatelná, dostupná, ekonomicky spravedlivá a přístupná, výživově adekvátní, bezpečná a zdravá a měla by vhodně využívat přírodních i lidských zdrojů“⁴. Mezinárodní vědecká komunita se momentálně snaží najít vhodný systém hodnocení stravování, který by uměl vyčíslit, do jaké míry je či není určitá strava udržitelná⁵. Na závěry vědců si v tomto ohledu budeme muset ještě počkat, již dnes se ale můžeme zamýšlet a zohledňovat při výběru jídel alespoň některé z výše zmíněných aspektů – například vliv našeho stravování na životní prostředí a naše zdraví. Napomoci Vám v tomto ohledu může naše *Kalkulačka Nutriční stopy*, což je nová vzdělávací aplikace, která umí spočítat dopady z běžných hlavních jídel na životní prostředí a zobrazuje také výživové hodnoty na jednu porci daného pokrmu v interaktivní podobě.

Představení Kalkulačky Nutriční stopy

Koncept Nutriční stopy (anglicky Nutritional Footprint) pochází z výzkumné instituce v Německu⁶ a v rámci řešení projektu aplikovaného výzkumu na Univerzitě Karlově prošel v roce 2016 revizí a byl upraven pro potřeby českého prostředí⁷. Výpočet Nutriční stopy v české verzi zohledňuje pět oblastí dopadu na životní prostředí – změnu

Základem zdravé stravy by měly být převážně ingredience rostlinného původu – pro nižší dopad na životní prostředí ideálně z místní, sezónní a ekologické produkce.

klimatu, okyselování prostředí, nadbytek živin ve vodě, zábor půdy a úbytek vody – a vyjadřuje míru zátěže na životní prostředí také v jednom souhrnném výsledku na jednu porci pokrmu od „velmi malého dopadu“ po „velmi vysoký dopad“.

Tento koncept byl využit v nové webové aplikaci *Kalkulačka Nutriční stopy*, ve které si

uživatel může vypočítat dopady z jedné porce zvoleného pokrmu v pěti výše zmíněných kategoriích dopadu na životní prostředí, celkové skóre Nutriční stopy (tj. jeden agregovaný výsledek zobrazující se systémem semaforu od zelené po červenou a od jedné do pěti jako známky ve škole) a také výživové hodnoty s ohledem na zdraví. Aplikace také nabízí možnost prohlédnout si výsledky pro několik již spočítaným pokrmů typických pro českou kuchyni (např. hovězí guláš či smažený květák). Výsledky z kalkulačky ukazují, že nejzávažnější dopady na životní prostředí mají pokrmy obsahující maso. Poměrně

vyšší dopady mají také pokrmy s použitím mléčných výrobků a vajec. Nejpriznivější z hlediska životního prostředí jsou pokrmy založené na rostlinných ingrediencích.

Jak se stravovat zdravě a šetrně k životnímu prostředí?

Kalkulačka Nutriční stopy počítá dopady na úrovni jednotlivých pokrmů. Náš celkový dopad na životní prostředí a naše zdraví však samozřejmě záleží na veškerém jídle a pití, které sníme a vypijeme, tj. záleží na naší celkové stravě a pitném režimu. Velmi tedy záleží na tom, jak často si které jídlo zvolíme do našeho jídelníčku a také, odkud pochází jednotlivé ingredience použité v pokrmu. Kalkulačka pracuje s průměrnými hodnotami ingrediencí dostupných v českých obchodech a nemůže tedy obsáhnout celou šíři ingrediencí, které ve skutečnosti budete využívat. Kalkulačku je tedy nutno vnímat zejména jako vzdělávací nástroj, který se snaží poukázat na provázanost výživy a kvalitního životního prostředí a přimět uživatele zamyslet se nad svým jídelníčkem tak, aby byl zároveň zdravý a měl co nejnižší dopad na životní prostředí. Kalkulačka z tohoto důvodu obsahuje sedm bodů obecných doporučení pro zdravou výživu s nízkým environmentálním dopadem.

CO BY MĚL ČLOVĚK JÍST V SOULADU SE ZDRAVOU VÝŽIVOU A NIŽŠÍM DOPADEM NA ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ?

Nabízíme následujících 7 doporučení:

- 1. UDRŽUJTE** vyvážený energetický příjem vzhledem k výdeji.
- 2. JEZTE** pestrou stravu založenou především na rostlinných produktech s menším podílem živočišných produktů, zejména masa a masných výrobků.
- 3. VYBÍREJTE SI** místní a sezónní ingredience, ideálně ze systémů ekologické produkce.
- 4. HLÍDEJTE SI** spotřebu tuků, cukrů a soli pro své zdraví.
- 5. VAŘTE** úsporně používáním poklic na hrncích, vařením ve větších objemech pro více lidí, využíváním energeticky účinných spotřebičů a energie pro vaření z obnovitelných zdrojů.
- 6. PLÁNUJTE** nákupy tak, abyste kupovali jen to, co opravdu potřebujete.
- 7. OMEZTE** potravinový odpad jak jen to půjde - a odpad všeobecně.

Doporučení pro zdravé stravování s nižším dopadem na životní prostředí (součástí webové aplikace Kalkulačka Nutriční stopy).

Závěrem

Jídlo a to, odkud pochází a jaký má dopad na svět kolem nás, se dostává čím dál častěji do popředí zájmu odborníků i široké veřejnosti nejen v Česku. Kromě nové *Kalkulačky Nutriční stopy* v tomto článku představené existuje také řada dalších iniciativ, které se snaží k udržitelnému stravování naší společnosti přispět. Lze zmínit například projekty z akademického prostředí (např. SUKI či UMBESA na Jihočeské univerzitě) či neziskové projekty a iniciativy (např. Menu pro změnu – Glopolis a TEREZA, Skutečně zdravá škola či Zachraň jídlo). Výčet není zcela jistě vyčerpávající, ale

ukazuje, že téma kvalitního jídla a udržitelného stravování je velmi aktuální a mnoho pozitivních aktivit se již děje. S drobnými změnami k lepšímu navíc může přispět každý z nás při volbě každého jídla. Tak s chutí do toho!

Kalkulačku Nutriční stopy si můžete vyzkoušet na stránkách: nutristopa.cz (více o konceptu a kalkulačce se také dozvíte v [rozhovoru pro DVTV](#)).

Zdroje:

- [1] Tukker et al. (2006) Environmental Impact of Products (EIPRO). EUR22284EN, EC Joint Research Centre—IPTS, Seville.
- [2] Bailey R, Harper DR (2015) Reviewing Interventions for Healthy and Sustainable Diets. Chatham House, The Royal Institute of International Affairs.
- [3] Godfray et al. (2010) Food Security: The Challenge of Feeding 9 Billion People. Science 327, 812–818
- [4] FAO (2012) Sustainable Diets and Biodiversity – Directions and solutions for policy, research and action. Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- [5] Jones et al. (2016) A Systematic Review of the Measurement of Sustainable Diets. Advances in Nutrition 7, 641–664.
- [6] Lukas et al. (2016) The Nutritional Footprint – integrated methodology using environmental and health indicators to indicate potential for absolute reduction of natural resource use in the field of food and nutrition. Journal of Cleaner Production 132, 161–170.
- [7] Kapitulčinová (2017) Kalkulačky environmentálních stop jídla ve vzdělávání a představení Nutriční stopy jako nástroje pro podporu udržitelné spotřeby potravin. Envigogika 12 (2), online.

Dana Kapitulčinová, Ph.D. pracuje v Centru pro otázky životního prostředí UK. Věnuje se environmentálnímu vzdělávání a vzdělávání pro udržitelný rozvoj. Zkoumá, co je udržitelná strava.

Radka Pokorná

Městské zahradničení. Pěstování potravin a vztahů

Pro městského člověka jsou ruce od hlíny čirá radost.

První komunitní zahrady vznikly v Praze před sedmi lety – jedna v Holešovicích (Prazelenina) a druhá na Jižním Městě u KC Zahrada pod taktovkou Kokozy. Během posledních pár let se pěstování a kompostování v komunitních zahradách rozjelo a zahrady doslova přetékají. V současnosti je v Praze asi 25 komunitních zahrad. A to nepočítáme všechny sousedské záhonky, kterých je mnohem víc.

Proč zahrady rostou jako houby po dešti? Důvodů je hned několik – vlastní zelenina a bylinky, které nejen lépe chutnají, ale přináší i radost, lepší vztahy se sousedy. Zahrada je místo, kde mohou obyvatelé Prahy trávit čas. Místo, kam lidé mohou odnést svoje „šlupky“ z kuchyně a proměnit je v hnojivo. A v neposlední řadě je to i odpočinek od sedavé práce. Zahradní terapie.

Stále více lidí touží po potravinách, zelenině a ovoci z kvalitních zdrojů. Někdo začne s pár bylinkami nebo rajčaty na svém parapetu či balkoně, další se zapojují do tzv. komunitou podporovaného zemědělství a odebírá zeleninu od blízkého farmáře a někdo si pěstuje na některé z komunitních zahrad.

Ale u pěstování to jen začíná, často je mnohem důležitější pěstování vztahů. I to vyplývá z letošního mapování komunitních zahrad na území hlavního města Praha. 37,5 % komunitních zahrad dle jejich koordinátorů funguje především jako místo, kde je radost

trávit volný čas, 21,4 % mají edukační funkci a pěstování je důležité pro 27 % z nich.

Na mnoha zahradách se lidé setkávají na společných akcích – ať je to cvičení jógy, nebo společné grilování. Mnohé komunitní zahrady vznikly i na místech, která byla pro jejich okolí problematická – na zanedbaných plochách, ve starých zahrádkářských koloniích – v místech, kam se člověk skoro bál jít. A i mezi kriminalisty se šušká (a existují na to i studie), že komunitní zahrady pomáhají snižovat kriminalitu v jejich okolí. A beze sporu je to skvělý způsob, jak využít dočasně nevyužívanou plochu – třeba před prvním kopnutím do země před výstavbou bytů nebo na pozemcích, kde není možné nic jiného realizovat (například kvůli plánované výstavbě metra).

Krásně se zelená například Praha 4, ve které již třetím rokem městská část pod takovkou starosty Petra Štěpánka podporuje sousedské pěstování. Komunitní zahrady najdete v okrajových částech Prahy, ale i přímo v centru – od Vltavy po Nusle – na veřejných místech i ve vnitroblocích. Vnitroblok v Rostislavově má vyvýšené záhony, aby kvetly i sousedské vztahy, ve vnitrobloku ve Viktorínově se do sázení zapojili kromě sousedů i místní skauti. Na Strži vyrostly nové sousedské vztahy i ve spolupráci s jeslemi a hned v sousedství dětského hřiště a sousedé z vnitrobloku ve Vodárenské zapojili zase

obyvatele domova seniorů. Takže se pěstuje zelenina i vztahy napříč generacemi. Velká zahrada vyrostla v roce 2016 mezi domy v Mečislavově ulici – v létě se tam pěstuje, pořádají kulturní akce, a v zimě, pokud mráz přeje, tam děti i bruslí. Většinu městských zahrad můžete najít i na webu www.komunitnazahrady.cz

A co jsme při mapování zahrad a ze setkání s koordinátory ještě zjistili?

Mnohé z komunitních zahrad nemají přesně definovanou rozlohu, jen asi 10 % zahrad má plochu větší než 2 000 m², takže místem se opravdu musí šetřit – pěstuje se přímo v půdě, ve vyvýšených záhonech, v pytlicích, ale i v bedýnkách, hledají se možnosti pro vertikální pěstování.

Komunitní zahrady v cizině

V celosvětovém ani evropském měřítku neexistuje jednotná metodika měření počtu a typu komunitních zahrad a velmi často jsou i data týkající se počtu zahrad odhadována. Ze zahraničních zdrojů vyplývá, že například v USA došlo k nárůstu počtu rodin, které jsou aktivní v komunitním pěstování, od roku 2008 do roku 2013 o 2 miliony (z původního 1 milionu rodin pěstuje kolem 3 milionů). (Zdroj: National Gardening Association report, 2013)

Město Detroit má na svém území přibližně 1 400 komunitních zahrad a farem. Údaje z Itálie hovoří o cca 1 milionu komunitních zahradníků. V zahraničí se mohou lidé do vlastního pěstování zapojit na tzv. produkčních farmách. Na území Německa jich je mezi 250 až 400. V Praze jsou produkční farmy dvě. Produkční komunitní zahrada Kuchyňka a zahrada Bohumila v Kolovratech.

V České republice vzniká většina komunitních zahrad ve větších městech, v loňském roce se k nim ale přidala i města menší (např. Nový Jičín, Ústí nad Labem, Blatná a další).

12 z 26 pražských zahrad si provozují sami sousedé. Nejvíce zahrad najdete na Praze 4 (celkem 4 největší, ale mnohem více sousedských záhonků), ale v patách jí je i Praha 3, 8, 9. Převážně se pěstuje na pozemcích města

či městské části, ale už se začínají objevovat i developeri, kteří na brownfieldu vybudují komunitní zahradu – jako například letos Skanska v Modřanech v projektu Cukrkandl.

A co nejvíc trápí koordinátory komunitních zahrad? Nejčastější je asi nedostatek pozemků nebo jeho velikosti, poptávka po záhonech převyšuje nabídku. Často se zahrady potýkají s nedostatkem finančních prostředků, a tak každá dobrovolnická hodina se

počítá. Koordinátoři sami přiznávají, že často podcenili náročnost vedení komunitní zahrady v začátcích. A volají také po větší podpoře ze strany města. V zahraničí (například v Británii či Irsku) města sama vytipovala pozemky, které pak dala k dispozici městským zahradníkům.

A kdo se může pustit do provozování komunitní zahrady? Prakticky kdokoli – skupina občanů nebo aktivní jednotlivci, města

S nápadem netradičně obměnit městskou zeleň přišel radní německého města Andernach Lutz Kosack. V roce 2010 spustil projekt osázení města jedlými rostlinami. V současnosti zabírají jedlé záhony jednu třetinu plochy veškeré městské zeleně. Můžete na ně narazit na různých místech. Při procházce kolem Rýna obdivujete luční květy anebo pozorujete ovce. Při promenádě centrem města, které je z velké části určeno jen pro pěší, si můžete ve vyvýšených záhonech nasbírat bylinky na čaj. Vyvýšené záhony jsou často tematicky rozdělené podle regionu původu bylin, vy si tak můžete připravit lahůdky například italské, francouzské, dokonce i asijské kuchyně s čerstvě utrženými bylinkami. Každý záhon je opatřen seznamem bylinek, které v něm rostou, případně informacemi o jejich možném využití.

a městské části, komerční firma / obchodní centrum (vzpomeňte si na pop-up zahradu před Arkádami na Pankráci), developer, společensky prospěšný podnik a nezisková organizace, škola či školka.

A na jaké pozemky je dobré zaměřit pozornost?

- » brownfields
- » dočasně nevyužité pozemky s budoucími plány na výstavbu
- » pozemky u kulturních a jiných center a dětských hřišť
- » školní pozemky
- » střechy obytných domů a supermarketů
- » vnitrobloky
- » pole v příměstských oblastech
- » předzahrádky
- » bývalá zahradnictví

Z mapování komunitních zahrad a setkávání se s koordinátory komunitních zahrad, ale i s provozovateli z řad městských částí vyplývá jednoznačná poptávka po nových pozemcích, které by mohly sloužit společnému pěstování. Klíčovým se ukazuje benefit společenský – setkávání se se sousedy.

V návaznosti na strategie Smart Cities, ke které se připojila i Praha, je vhodné nastavit klíčové indikátory, které umožní přesněji měřit a definovat fungování komunitních zahrad jak z pohledu komunitního,

Pěstovat můžete pro krásu květů i pro radost ze sklizně.

tak ekologického. Komunitní zahrady mohou v budoucnu významně předcházet vzniku odpadu (kompostování organického materiálu z domácností).

Foto: Anna Šolcová

A už jste mysleli na to, že zahrada může vyrůst i ve vašem okolí? Třeba u školy nebo školky?

Radka Pokorná pracuje v Kokoze.

Martin Kříž

Sníme, co si zasadíme?

Foto: Školní zaHRAada

Oblíbený dotaz na nejrůznějších seminářích o školních zahradách zní: „Můžeme s dětmi sníst to, co si vypěstujeme? Můžeme používat bylinky do čajů a mrkev do salátů v rámci školní výuky? A co využití třeba ovoce ve školní jídelně?”

Žádný zákon sice nezakazuje výpěstky ze školních zahrad využívat, ale přesto jsme vznesli dotaz na hlavního hygienika, aby nám k využívání našich výpěstků dal své požehnání. Celé znění jeho odpovědi je tady:

„Praze dne 12. 2. 2016, Č. j. 10289/2016

***V provozovnách školního stravování lze k pří-
pravě pokrmů využít výpěstky (ovoce, zele-
ninu, bylinky) ze školních zahrad/pozemků,
pokud bude s těmito produkty nakládáno***

***v souladu s postupy správné hygienické pra-
xe a bude zajištěna jejich sledovatelnost,***
tzn. bude vedena evidence v rozsahu – druh produktu, množství produktu, místo produktu (školní zahrada), datum odběru a současně bude zajištěno, že uvedené produkty budou čerstvé, mechanicky nepoškozené, bez známek kažení. V případě pěstování bylinek v květináči nelze květináče umístit do prostor stravovacího provozu.

MUDr. Vladimír Valenta, Ph.D.
Náměstek ministra a hlavní hygienik ČR“

Z uvedeného vyplývá, že pokud nebudeme používat pesticidy a tekutá hnojiva, ovoce před použitím opláchneme, nebudeme sbírat bylinky v blízkosti silnic, potom můžeme produkty zahrady využívat.

Jedná se ale jen o zahradní produkci. Rozhodně nesmíme ve školní jídelně používat na školní zahradě získaná vejíčka či maso nebo mléko na školní zahradě chovaných zvířat. Tyto produkty jsou, pokud jdou do distribuční sítě, kontrolovány veterinární správou.

*Ing. Martin Kříž je vedoucí ekocentra
Chaloupky Kněžice.*

Petra Fišerová

Jak se včelám žije v Praze

Dosud nejstarší nalezená fosilie včely dokládá, že včely žily na Zemi minimálně před 65–80 miliony let, tedy v době, kdy planetu ještě obývali dinosauři. Člověk přišel mnohem později – velmi rychle ovšem zjistil, jak užitečné mu včely mohou být, a postupně s nimi navázal křehké spojení.

Z lupiče, který kdysi šplhal po stromech v lese, aby ze včelích obydlí v jejich dutinách ukradl medové plástve, se proměnil ve stavitele, který včelám poblíž svého vlastního domu vyrobil náhradní příbytky, a zároveň v ošetřovateli, který si dal za úkol pečovat o jejich blaho.

A včely se jeho nápady rozhodly tolerovat. Dodnes žijí v naší bezprostřední blízkosti a stále častěji se jejich úly objevují také ve velkých městech s lesy, alejemi a kvetoucími

parky, která jim na rozdíl od současné zemědělské krajiny často nabízejí mnohem lepší životní podmínky.

Když se řekne včela, většina z nás si asi představí včelu medonosnou, která žije ve velkých a složitých společenstvech a od níž člověk získává med, vosk i další včelí produkty. Včela medonosná je však pouze jedním z šesti stovek druhů včel, které se vyskytují v České republice. Většina ostatních druhů žije poměrně nenápadným, osamělým životem. Proto se jim také říká včely samotářky.

Jako hlavní opylovači rostlin jsou však všechny tyto včely zcela nepostradatelné pro zachování druhové pestrosti v přírodě. Jejich česká jména často odkazují na nějakou jejich vlastnost nebo specifické chování. Najdeme

tak mezi nimi například čalounici, která umí vykouznout úkrojek z listu, smotat jej do kornoutku a připravit tak komůrku pro vajíčko, z něž se vyklubá nová včelka. Nebo třeba zednici, která dokáže komůrku pro vajíčko postavit z vlhké hlíny.

I včela medonosná dříve žila jen divoce, jejím přirozeným prostředím byl a je les, respektive jeho stromy, v jejichž dutinách si včelí společenstva staví svá vosková obydlí. Člověk nejdříve chodil za včelami do lesa, hledal stromy, v nichž žily, a vybíral jim jejich medové plástve. Jako vynalézavý tvor ale brzy začal hledat způsoby, jak si cestu k medu co nejvíce zjednodušit.

Proto začal včely stěhovat blíže ke svému obydlí. Nejdříve je přesouval do dutých

Včelnice v Kunratickém lese u rybníka Labuť byla obnovena v roce 2011.

kmenů, později kmeny sám cíleně vydlabával a nakonec pro včely vyráběl speciální náhradní dutiny ze slámy, ze dřeva, ale i z hlíny. To ale v žádném případě neznamená, že by se ze včely někdy stal ochočený domácí mazlíček. Včely nebyly domestikovány, pouze akceptovaly úl jako svůj příbytek a přijaly péči, kterou jim člověk věnuje.

Včela městská

Fenoménem poslední doby je včelaření ve městech. Včelaři se na zahrádkách, terasách i střechách hotelů, úřadů, bank či divadel. Někdy je důvodem prostá láska ke včelám a absence jiného vhodného prostoru, někdy

se však jedná o pouhý marketingový projekt, neboť včely jsou populární a včelaření uprostřed zástavby dokáže přitáhnout pozornost.

Úly ovšem nemohou být umístěny na kterékoli střeše nebo terase. Vždy se musí brát ohled na to, aby měly včely ve svém okolí dostatek zeleně, a tudíž i dostatek potenciální potravy. V takovém případě pak město se svými zahrádkami, lesíky a parky s rostlinami a dřevinami nejrozličnějších druhů dokáže včelám během sezony poskytnout velmi pestrou a vydatnou potravu, díky níž je pak i med, který včely produkují, různorodý, vonavý a chuťově zajímavý.

Ve městě navíc včely neohrožují chemické postřiky, které zemědělci aplikují na rostliny na polích. A podle mnohých výzkumů se nemusíme obávat ani žádné jiné zátěže

z městského prostředí – medy pocházející z města opakovaně prokazují svoji vysokou kvalitu a jsou naprosto srovnatelné s medem od včel, které žijí mimo velké aglomerace.

Lesy hl. m. Prahy se včelaření věnují od roku 2011. V rámci našeho projektu Návrat včel do pražských lesů v pražské přírodě bud' zakládáme nové včelnice, anebo obnovujeme ty, které v minulosti u hájoven v pražských lesích fungovaly. Jsme tedy včelaři městští, ale zároveň taky lesní. V současnosti se staráme o 12 včelnic (například v Kunratickém lese, v Divoké Šárce, v Prokopském údolí, v Divoké zahradě Hostivař nebo v našem nově otevřeném ekocentru Prales ve Kbělicích) a o téměř padesátku včelstev. Od roku 2017 máme také odpovídající zázemí na vytáčení medu a zpracování vosku, takzvanou medárnu, kterou jsme s podporou hlavního města Prahy vybudovali z nepoužívané dílny.

Med z pražských lesů je chuťově velmi pestrý, odráží se v něm bohatá druhová skladba včelí pastvy. Včely si nosí nektar či medovici z okruhu o poloměru okolo 2 km, a tak se v chuti mísí lesní dřeviny, ovocné stromy i okrasné rostliny. Obvykle stáčíme jarní květový med, tedy med, který včely vyrábí z nektaru rostlin. V letech, kdy se počasí během léta přičiní o přemnožení mšic, které z rostlinných šťáv produkují medovici, získáváme díky včelám navíc také tmavší med medovicový.

Protože máme včelnice rozmístěné po celé Praze, můžeme dokonce porovnávat chuť jednotlivých lokalit. I ty se ale každý rok mění. Stejně včelstvo na stejném stanovišti pokaždé vyrobí chuťově úplně jiný med. Je to dáno právě pestrostí druhové nabídky potravy, která je oproti zemědělské krajině výrazně větší, i aktuálním počasím.

Včela vychovatelka

Produkcí medu ale vnímáme pouze jako vedlejší produkt naší činnosti. Naše včelnice slouží především k ekologické výchově, ke zvyšování povědomí obyvatel Prahy o nezapustitelné úloze hmyzu v krajině a ke zlepšování životního prostředí Prahy prostřednictvím kvalitního opylení vegetace a zachování její druhové rozmanitosti. Včelnice obohacujeme o interaktivní prvky, jako jsou ukázkové prosklené úly, informační panely či hmyzí hotely, a přizpůsobujeme je pro ekovýchovné programy ze světa hmyzu a z oblasti včelařství, které mezi našimi úly organizujeme pro pražské školy i veřejnost.

Zájemci o naše programy ale ani nemusí hned na včelnici, jsme schopni přivést včelky v mobilním proskleném úlu třeba rovnou do školy. Tak se na ně mohou bez obav z žihadla podívat úplně všichni. A abychom život v úlu zprostředkovali opravdu každému, kdo by měl zájem, zapojili jsme jedno z našich

Některé úly ve včelnici v Kunratickém lese mají pozorovací okénka.

včelích stanovišť do našeho dalšího projektu Okno do lesa, který dění v přírodě divákům přibližuje pomocí kamer. Jedna z kamer snímá vnitřek úlu, druhá sleduje dění před úlem, odkud včely vylétají a kam se zase vrací.

Takovou naší „domovskou“ včelnicí je včelnice v Kunratickém lese u rybníka Labuť, kterou jsme obnovili jako vůbec první včelnici v pražských lesích hned na počátku našeho projektu v roce 2011. Máme zde úly vybavené okénky, aby bylo možné včelky uvnitř pozorovat bez zbytečného rušení, takzvanou mednou krávu, což je speciální úl, v němž si včely staví své přirozené obydlí a jehož prosklené boky umožňují stavbu průběžně sledovat, ukázkový hmyzí hotel, který nám pomáhá návštěvníkům přiblížit mimořádně

K vidění tu jsou i dvě repliky historických úlů, tzv. klátů.

důležitou úlohu hmyzu v přírodě, i informační panely. Stojí zde také dvě repliky historických úlů, takzvaných klátů, které pro nás vyrobila Střední škola umělecká a řemeslná z pražského Vlíčova.

Od počátku projektu Návrat včel do pražských lesů jsme uskutečnili více než 500 programů a akcí zaměřených na včely a včelaření, kterých se zúčastnilo přes 45 tisíc návštěvníků. Rádi i vás světem včel provedeme a ukážeme vám, jak fascinující je jejich život.

Foto: Archiv Lesů hl. m. Prahy

Ing. Petra Fišerová je tisková mluvčí Lesů hlavního města Prahy a jejich hlavní včelařka.

Jan Moravec

Za starými lomy Dalejského údolí

foto k článkům: Jan Moravec

Když se řekne Prokopské a Dalejské údolí, většina čtenářů si nejspíš představí oázu přírody uprostřed pražských sídlišť. Jenomže před sto lety tomu bylo přesně naopak – údolí představovala průmyslovou enklávu uprostřed více méně neporušené zemědělské krajiny.

Dalejským údolím se nazývá zhruba 3,5 kilometru dlouhé údolí Dalejského potoka. Začíná pod Řeporyjemi a končí soutokem s Prokopským potokem pod Klukovicemi; dále pak pokračuje jako údolí Prokopské.

Údolí bylo vždy velmi členité, se skalami a bočními roklemi, místy až kaňonovitého rázu. Dnes však lze původní podobu jen těžko odhadovat, neboť bylo zcela změněno četnými lomy a odvaly. Vápenec se zde jako stavební surovina pro okolní osady těžil od pradávna. Průmyslový charakter však údolí získalo až v průběhu 19. století. Tehdy zde vedle řady na tu dobu velkých lomů se sítí úzkorozchodných železnic pracovalo i několik vápenek a dalších zařízení na zpracování vytěženého vápence. Některé lomy byly opuštěny v období první republiky, většina pak v 50. a 60. letech 20. století. Spolu s tím zanikly i doprovodné provozy a příroda si postupně vše vzala zpět.

Bezprostřední okolí lomů uniklo zalesňování, a tak jsou zejména na jejich horních hranách dodnes zachovány cenné zbytky skalních

stepí s řadou typických vzácných rostlin – koniklecem lučním, bělozárkami, kavylky, chrpou chlumní... Co však zajistilo Dalejskému údolí světovou proslulost, jsou právě ony lomy. Odkryly totiž vrstvy usazené v prvohorním moři, které se tehdy v oblasti dnešních středních a západních Čech rozlévalo,

Skála nedaleko Červeného lomu je pravděpodobně pozůstatkem původních vápencových útesů.

od konce ordoviku přes celé období siluru až po střední devon; v souhrnu tak půl miliardy let. Zdejší vápence a břidlice jsou plné zkamenělin a díky tomu mohou dobře sloužit k přesnému datování jednotlivých vrstev. A tak se v údolí nachází několik tzv. stratotypů, tedy míst, které slouží jako srovnávací standard pro určení hranic jednotlivých geologických období jinde na světě.

Větší část údolí je chráněna v rámci čtyř přírodních památek. Ani v jedné však neplatí zákaz vstupu mimo cesty, a tak můžeme oblast důkladně probádat. Vždy však s ohledem na to, abychom něco ze zdejšího bohatství neponičili, a samozřejmě i na svou bezpečnost; staré lomy nejsou nijak zajištěny, a tak se

První lom na naší cestě je Červený lom.

Tak hurá na cestu

Půjdeme proti proudu potoka. Autobus nás doveze do Klukovic. Seběhneme vesnicí do údolí, kde najdeme turistické rozcestí Klukovice – viadukt. Zde začíná zelená turistická značka, která nás povede po většinu naší cesty.

Lom Prastav. Najdete v něm pomocný stratotyp hranice mezi spodním a středním devonem.

Mineme skály, které jako jedny z mála reprezentují původní podobu Dalejského údolí, a za nimi další lom, podle usedlosti na kopci nad námi zvaný Pod Opatřilkou.

Přes ostroh a následně dřevěnou lávku se dostaneme na rozcestí Holyně – železniční

Černému lomu se říká také Kamčatka.

raději nepřibližujte k okrajům lomů, kde hrozí pád, a opatrně se pohybujte i pod lomo-vými stěnami, z kterých se mohou tu a tam uvolnit kameny.

Budete-li chtít zkusit štěstí v hledání zkamenělin, tak výhradně v sutí, nikdy nevytloukejte zkameněliny ze skal!

První velký lom se objeví vpravo již po půl kilometru. Říká se mu Červený či Klukovický. První, dnes častější (nebo i v názvu chráněného území použité) jméno jistě netřeba podrobněji vysvětlovat. Zdejší červené vápence pocházejí z období devonu, patří tedy k těm mladším, které cestou potkáme. Přímou v lomu lze vidět pomocný profil hranice silur-devon.

stanice (zastávka je nedaleko a umožňuje rozdělit trasu na dvě části). Zde si můžeme udělat odbočku ještě k jednomu lomu; na pohled sice ne tak atraktivnímu, ale z geologického hlediska velice zajímavému. Půjdeme sto metrů po modré turistické značce a poté vlevo po neznáčené silnici. Tabulky hlásí národní přírodní památku U Nového mlýna. Silnice prochází také bývalým lomem,

což už není patrné. Křoví vpravo ukrývá drobné lůmky, vyhledávané hledači zkamenělin. K tomu „našemu“ musíme ale ještě dalších 250 metrů. U nového železného kříže a informační tabule Lesů hl. m. Prahy odbočíme ze silnice vlevo a po chvíli jsme v lomu, zvaném podle jedné z firem, které zde těžily,

Lom Mušlovka. Zkamenělin je tu požehnaně. Odtud také název lomu.

poněkud skrytý lom, nazývaný U kantýny či U Vachudy. V serpentýně cesty, která zde stoupá od potoka na terasu lomových odvalů, je mohutný Černý lom neboli Kamčatka, opět s hranicí silur-devon. U dnes poškozeného 6. zastavení naučné stezky je vpravo v křoví skrytý lom Mušlovka. „Jde o lokalitu

Krystaly kalcitu v jednom z lomů.

Opustíme proto zelenou značku a spolu s cyklotrasou seběhneme na zpevněné prostranství u zřícenin provozní budovy lomařské firmy Biskup-Kviz-Kotrba. Přímo ve směru, ze kterého jsme přišli, pokračuje pěšina přes koleje do staré štoly. Tou projdeme do rozsáhlého lomu V rokli. Pokud vám připadá, že už

Lom V rokli. Znáte z desek bratří Ryvolů i z bitvy Vontů.

Prastav. V čelní lomové stěně najdeme mezinárodně uznávaný pomocný stratotyp hranice mezi spodním a středním devonem.

Budeme-li pokračovat dále údolím, dojdeme po tři čtvrtě kilometru na okraj národní přírodní památky Dalejský profil. Za osamělou budovou vpravo u cesty, bývalou kantýnou dělníků v lomech a vápenkách, se nachází

poměrně malou, ale velmi proslulou, neboť vrstvy odhalené v lomech sestávají často jen ze zkamenělin; to dalo místu i lidové jméno Mušlovka, jež přešlo i do odborné literatury“, píší ve svém Historickém místopisu Prokopského údolí pánové Eberl a Petrovský.

Mušlovka je poslední výraznější lom na této straně údolí. Další však jsou na straně opačné.

jste tuhle štolu někde viděli, i když tady jste poprvé, je to možné. Jednak je na přebalu legendární gramofonové desky s písněmi bratří Ryvolů Zvláštní znamení touha z roku 1981, jednak se zde odehrává bitva Vontů v televizním zpracování Foglarova románu Záhada hlavolamu (1969). To ale ještě vedly tunelem koleje (ono ještě začátkem jednadvacátého století tu bylo daleko více „železa“ – kolejnice,

výhybky, staré mostky a dokonce několik vagónků; většina toho za posledních patnáct, dvacet let skončila v lepším případě v různých železničních skanzenech či soukromých sbírkách, v horším v kovošrotu). A také byl lom tehdy větší. Násep vpravo je nedávný. Na něj však nelezte, ohraničuje jediný dosud

Ostroh Suchého vrchu. Předurčen stát se ozdobou.

Mezinárodně nejznámější lom oblasti – Požáry – leží o půl kilometru západněji, avšak jelikož „v cestě“ je onen činný lom, legálně se to po téhle straně údolí projít nedá. Musíme se tedy vrátit, po cyklostezce či zelené značce dojít až na okraj Řeporyj, zde vlevo podejít železniční trať a hned za ní opět vlevo,

Mezinárodní stratotyp v lomu Požáry.

bílé číslovány; to aby se v tom geologové vyznali. Zde se nachází mezinárodní stratotyp silurského útvaru zvaného přídolí (pojmenovaného podle nedaleké lokality u Chuchle, k radosti všech cizinců neumějících vyslovovat ř). Spodní hranice přídolí probíhá ve vrstvě č. 96.

Tunel v lomu Požáry.

činný lom v oblasti, kam je samozřejmě vstup zakázán. Na průzkum se vydejte raději vlevo, kde jistě zaujme dominantní ostroh lomovou činností silně ohryzaného Suchého vrchu. Již zmínění pánové Eberl a Petrovský považovali koncem 70. let tento komplex lomů za krajinářsky nejceněnější v celém údolí a byli přesvědčeni, že je „předurčen stát se ozdobou přírodního parku“.

ulicí K Holému vrchu. O tom, že jsme skoro na místě, nás upozorní informační cedule a upravené schůdky, sestupující do skalního zářezu pod cestou. Vpravo již vidíme portál tunelu, kterým projdeme do lomu. Pokud chceme vidět to, co je zobrazeno v geologických příručkách po celém světě, musíme vylézt po železných schůdkách na horní plošinu tunelu. Všimněte si, že jednotlivé vrstvy jsou

V protější stěně lomu zeje černá díra, kdysi dopravní štola, kterou se při troše opatrnosti lze protáhnout do sousedního lomu, nazývaného Požáry 2. Ten již není součástí chráněného území, ale díky špatné přístupnosti je o to romantičtější.

Ing. Jan Moravec pracuje pro Český svaz ochránců přírody.

PŘEHLED VÝZNAMNÝCH DNŮ

15. června

Světový den větru

Připomínka větru coby důležitého zdroje energie. Vyhlášeno European Wind Energy Association and Global Wind Energy Council. Poprvé vyhlášen v roce 2007.

17. červen

Mezinárodní den proti rozšiřování pouští a sucha stanovila OSN na den 17. června. Jedná se o jeden z mezinárodních dnů, řeší cí biosféru a životní prostředí naší planety, konkrétně boj proti suchu a desertifikaci. Mezinárodním dnem se stal od roku 1994.

21. červen

Mezinárodní den žiraf

V nejdelší den v roce oslavují svůj den i zvířata s nejdelším krkem. Žirafy patří k nejvyšším suchozemským tvorům na světě. Podle odhadů jich žije ve volné přírodě méně než 80 tisíc. Populace žiraf v posledních třiceti letech klesla o 40 %. Podle biologů jim hrozí vyhynutí, proto byly žirafy umístěny na oficiální seznam ohrožených zvířat.

27. červen

Světový den rybníkářství si po celém světě připomínají svazy rybářů či rybářská sdružení. Snahou je upozornit na důležitost zachování

světového rybolovu a hlavně jeho udržitelný rozvoj.

29. červen

Mezinárodní den bláta byl vyhlášen v roce 2009. Jeho smyslem inspirovat učitele, děti, rodiny a kohokoliv na této planetě ke hře s blátem. Prožít radost z toho, že se trochu zamažete a prožijete si trochu legrace s přírodou a jejími živly.

3. červenec

Mezinárodní den bez plastových tašek

Smyslem dne je poukázat na zbytečně vysokou spotřebu igelitových tašek, pytlíků, sáčků...

11. července

Světový den populace

Jeho cílem je zvýšit povědomí o problémech globální populace. Byl ustanoven Radou guvernérů Rozvojového programu OSN v roce 1989. Předcházel mu „Den pěti miliard“, stanovený na 11. července 1987, což je přibližné datum, kdy měla světová populace dosáhnout počtu pěti miliard obyvatel Země.

Den tygrů byl určen na **29. července** během mezinárodního Summitu tygrů v roce 2010, aby přilákal pozornost k ohroženým

zvířatům. Posláním dne je získat světovou podporu pro ochranu přirozeného životního prostředí tygra.

Lvi mají svůj den **10. srpna**, na **12. srpna** pak připadá **Mezinárodní den slonů**. Je věnován nejen těm chovaným v lidské péči, ale zejména slonům žijícím ve volné přírodě. Všichni volně žijící sloni jsou v současné době ohroženi zejména ztrátou životního prostředí a ilegálním lovem.

20. srpna se slaví **Mezinárodní den orangutanů**, kteří dnes patří k nejohroženějším živočichům světa.

Foto: Matouš Mihalíček

CO SE DĚJE V...

AGENTURA KONIKLEC

Na samotném počátku jara jsme za podpory Hlavního města Prahy vydali knihu Aleše Rudla o vycházkách po pražských významných stromech. V Praze roste řada pozoruhodných stromů, které upoutají svým nadprůměrným vzrůstem a věkem či připomínají důležité okamžiky naší historie. Tentokrát jsme si vybrali pro nás trochu netradiční „cílovou skupinu“.

Publikace „Vycházky za pražskými stromy nejen pro seniory“ přináší osm krátkých vycházek, jejichž cílem jsou vybrané památné a významné stromy Prahy. Význačné dřeviny vás mohou zavést jak na zajímavá místa, tak vám i poodhalí svoji historii.

Vycházky byly koncipovány tak, aby byly dobře dostupné městskou hromadnou dopravou a byly snadno schůdné. Doprovodné mapky a fotografie pomohou při orientaci přímo v pražské přírodě. Kniha je dostupná v elektronické podobě na internetu koniklec.cz/vychazky-za-prazskymi-stromy-nejen-pro-seniory/ a v omezené míře ještě také v tištěném provedení (na dotaz na e-mailu info@koniklec.cz).

Naším cílem není naplňovat volný čas jen seniorům. Chceme, aby do pražské přírody přivedli své vnuky a vnučky a pravnučky a pravnučky a stali se sami zdrojem poučení pro mladší generace. I s ohledem na jejich vlastní vzpomínky a zkušenosti.

Knížku jsme slavnostně pokřtili na březnovém setkání v budově Skleněného paláce ÚMČ Praha 6. Sešlo se nás tam přes 60 příznivců pražských stromů. Za podporu a poskytnutí prostor mnohokrát děkujeme radnímu pro životní prostředí Prahy 6 Romanu Mejstříkovi.

V dalších jarních měsících si mohli zájemci projít některé vycházky s autorem knížky a podívat se i na místa, kam pražský chodec běžně nezavítá. Obdivovali jsme společně například „Beethovenův platan“ v zahradě Velkopřevorského paláce, který je nejmladším a nejstarším pražským platanem vůbec. Náhodný chodec jej zpravidla spatří

jen přes tzv. Lennonovu zeď, kterou koruna stromu přesahuje. Na vycházce v Modřanech si zase mohli účastníci vyzkoušet „virtuální“ naučnou stezku, kde se údaje o stromech načítají do mobilního telefonu pomocí digitálních kódů.

Pokud budete chtít objevovat významné stromy města, navštivte web **Pražské stromy** – www.prazskestromy.cz, který je průvodcem po památných a významných stromech Prahy. Na těchto stránkách jsou také zveřejňovány pozvánky na akce, můžete se zde čas od času zapojit do fotografických soutěží nebo vložit vlastní strom do databáze. V letošním roce se také účastníme kampaně „Lípy republiky“, ve které jde o na-lezení jubilejních stromů sazených v roce 1918 a v dalších významných výročí vzniku Čs. republiky.

Za laskavé podpory Ministerstva kultury, Středočeského kraje a Národního památkového ústavu připravujeme vydání dvou knih o těchto stromech. Společně hledáme příběhy jubilejních stromů, aby zůstaly zaznamenány i další generace. Snažíme se také využít spojení historického a přírodního bohatství vtěleného do významných stromů a podporovat tak vztah všech generací k místu, krajině a přírodě.

Mirek Lupač

Foto: archiv Agentura Koniklec

Město v hlavní roli

V květnu jsme na kole a pěšky „Zachraňovali město“, v září budeme tvořit „Město snů“.

Oblíbená jarní výzva Do práce na kole přilákala letos rekordních 16 350 účastníků, kteří se snažili po celý měsíc nepoužít k cestě do práce motor. „Letošní téma *Zachraň město!* poukazovalo na přetíženou dopravu v centrech měst a na její negativní dopady. Pokud se nám podaří alespoň pár lidí přesvědčit k dlouhodobě udržitelné dopravě, budeme spokojení,“ říká organizátorka akce Lenka Myšáková. „Účastníci si navíc zlepší kondici a často utuží vztahy s kolegy,“ dodává. No-vinkou pak byl pilotní ročník soutěže Do školy na kole.

Další tradiční akcí Auto*Matu jsou zářijové sousedské slavnosti Zažít město jinak. Ty mají letos podtitul „Město snů“ a organizátoři se spolu s návštěvníky pokusí zamyslet nad tím, jak by naše města mohla v ideálním případě vypadat. Slavnosti ožíví 15. září desítky čtvrtí po celé Praze a také města a obce v dalších koutech republiky.

V Auto*Matu ale jen nesníme o přívětivých městech, ve kterých by bylo místo pro

všechny – děti, seniory, cyklisty, chodce i motoristy. V tuto chvíli se ještě vzpomínáme z šoku z dění na pražském zastupitelstvu. To vyjímalo v půlce května granty pro Auto*Mat a Arniku z balíku projektů doporučených grantovou komisí ke schválení. A to bez ohledu na samotné projekty (v našem případě Vzdělávání k udržitelné mobilitě, Zažít město jinak a rozšíření Do práce na kole), pouze na základě osobních antipatií a názorových rozporů. Právě pro vzdělávací projekty Auto*Matu může být toto rozhodnutí likvidační.

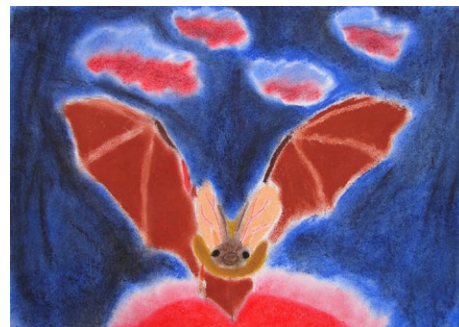
Slibujeme ale, že uděláme všechno proto, abyste si mohli i tak všechny naše oblíbené a úspěšné akce a projekty užít naplno.

Anna Kociánová
Foto: Anna Šolcová

Blízká setkání s... netopýry

Česká společnost pro ochranu netopýrů (ČESON) se dlouhodobě věnuje ekologické výchově a vzdělávání dětí. I v letošním roce pokračuje projekt zaměřený na poznávání zajímavého světa letounů, příčin jejich ohrožení a možností ochrany, který je podpořen Hlavním městem Prahou. V návaznosti na přednášky, výukové programy a exkurze, které jsou realizovány v pražských školách, mají žáci možnost umělecky vyjádřit své

pocity a zážitky související s těmito pozoruhodnými živočichy. Do výtvarné a literární soutěže na téma „Blízká setkání s... netopýry“, která byla vyhlášena začátkem května a jejíž vyhodnocení proběhne v červnu 2018,

Ochrana netopýrů ve stromech

Pro netopýry jsou důležité stromy. Stromy v parcích, alejích či zahradách, kolem vodních ploch a vodotečí. Netopýři jsou v posledních letech stále častěji ohrožováni kácením stromů, které probíhá z důvodu zajištění bezpečnosti nebo v rámci revitalizací. Přitom existují možnosti, jak úpravy zeleně provádět šetrně a s ohledem na netopýry.

V rámci projektu podpořeného Hlavním městem Prahou se proto ČESON zaměřuje na vzdělávání všech zainteresovaných skupin, pracovníků veřejné správy, majitelů a správců pozemků, arboristických a zahradnických firem. K tomuto tématu byly vytvořeny i speciální webové stránky vestrome.sousednetopyr.cz, jež přinášejí přehledné informace o netopýrech obývajících stromy v kulturní krajině. Obsahují rady a návody, jak postupovat při nutných úpravách zeleně a předcházet tak ohrožení netopýrů, praktické tipy na zlepšení prostředí v parcích a lesích, kontakt na poradenský servis poskytovaný pracovníky ČESON, ale i tipy pro veřejnost, jak přilákat netopýry na svoji zahradu.

Novinkou letošního roku je připravovaná online databáze stromů s potvrzenými úkryty netopýrů. Ta bude na výše uvedeném webu v provozu od července 2018. Každý, kdo obývá strom obývaný netopýry, zde může své pozorování jednoduše zadat během několika

málo minut. Stejně tak bude možné v databázi vyhledávat evidované údaje. Databáze tak poslouží jako cenný informační zdroj při rozhodování o kácení stromů ve veřejných prostorách a umožní efektivnější ochranu stromových úkrytů významných pro netopýry i další živočichy (nejen) na území Hlavního města Prahy.

Olga Růžicková

Foto: archiv ČESON a Jaroslav Červený

Stavitelé města II.

12. června proběhne na čtyřech základních školách v Praze nový projekt Ekocentra Koniklec určený žákům 2. stupně základních škol – STAVITELÉ MĚSTA II.

O tom, že se množí extrémní klimatické jevy, dnes už není pochyb. Výkyvy počasí v podobě přívalových dešťů, extrémního sucha, vln veder, holomrazů a podobných jevů si vybavíme asi všichni. Vědecké prognózy praví, že právě jejich četnost se bude zvyšovat. Bez ohledu na skutečnost, do jaké míry se na nich člověk podílí, je nejvyšší čas začít se připravovat na situace, které mohou

se mohou letos nově zapojit i děti z mateřských škol.

Vítězní autoři v jednotlivých věkových kategoriích budou odměněni věcnými cenami a jejich díla budou k vidění na výstavě v Komunitním centru Kampa. Vernisáž spojená se slavnostním vyhlášením výsledků a předáním cen vítězům se uskuteční 3. října 2018 od 17.30 hodin. Součástí zahájení výstavy bude také ukázka ochočených handicapovaných netopýrů. Expozice na Kampě potrvá až do konce října. Více informací k soutěži i programům pro školy lze nalézt na ceson.org.

nejrůznějším způsobem omezit či ohrozit chod našich měst.

Projekt je zahájen simulační hrou, ve které si žáci vyzkoušejí, jaké negativní dopady mohou mít projevy změny klimatu na město a jak je možné před klimatickými hrozbami chránit město i sebe. Na základě hry žáci získají znalosti v problematice klimatické změny, jejích příčin, důsledků a řešení. Dozvědí se, že klimatickou změnu již nestačí jen zmírňovat, ale je třeba se jí přizpůsobit.

Celá třída v rámci další aktivity vyrazí do terénu, kde realizují řadu experimentů – měření teploty (termokamerou/teploměry), zaskoňovací zkoušku, test prašnosti ovzduší. Žáci také důkladně zmapují situaci v okolí školy, zejména z pohledu výskytu zeleně a vodních prvků (zelená a modrá infrastruktura), ale také z pohledu dopravní situace – dostupnost MHD, obsazenost aut.

Ve třídě poté v rámci čtyřech následujících aktivit projektu (Povodně, deště, sucha / Tepelný ostrov města / Energetická náročnost a adaptace budov / Udržitelná mobilita) zasadí výsledky z terénního měření do širších souvislostí a společně zpracují projekt úpravy okolí školy, s cílem zvýšit jeho odolnost na dopady extrémních klimatických jevů způsobených změnou klimatu. Ve svých projektech navrhnou vhodná adaptační opatření, která budou prezentovat zástupcům veřejné správy.

Prezentace budou představeny odborné komisi složené ze zástupců Magistrátu hlavního města Prahy. Žáci před komisí samostatně představí své návrhy a zdůvodní, v čem jsou jimi navržená opatření přínosná. Odborná komise vybere nejlepší návrh. Tři nejlepší práce budou oceněny finanční odměnou na realizaci některého z adaptačních opatření.

Projekt je podpořen z grantového řízení MHMP a je součástí komplexního projektu „Adaptace Prahy na změnu klimatu“. Více informací na evp.adaptacepraha.cz/zakladni-skoly-2-stu-phen/ a www.ekocentrumkoniklec.cz/adaptace-prahy-na-zmenu-klimatu/.

Alžběta Škodová

Foto: archiv Ekocentrum Koniklec

Kytky k jídlu

Ekodomov pořádá ve spolupráci s Janou Vlkovou cyklus unikátních kulinárních workshopů Plané kvítí v kuchyni.

Víte, jak se naučit něco, co umí málokdo? Něco, co se nejlépe předává bezprostřední zkušeností? Tak jak se to dělávalo dřív – z generace na generaci? Vydejte se s námi do polí, luk a strání a osvojte si poznávání planých rostlin. Poznat a určit je, to je první krok. Po něm následuje zjišťování, které z nálezů lze využít v kuchyni. A pak – vlastní příprava některého z receptů. Na výsost povolanou průvodkyní vám bude autorka těchto tří knih Kytky k jídlu, Květinová kuchařka a Notes Květinové kuchařky – Jana Vlková.

Jednotlivé workshopy pořádá Ekodomov a probíhají od dubna do září v Šáreckém údolí na Praze 6. Přihlášky na www.ekodomov.cz.

Jana Vlková nedávno vydala knihu Kytka k jídlu v receptech i v herbáři. Jedlého kvítí a býlí je u nás v Česku taková spousta, že už při vydávání první květinové kuchařky autorka Jana Vlková litovala všech těch, jež z něj logistických a technických důvodů nemohla zařadit. Nešlo nepokračovat a nechat ty další báječné kytka a stromy stranou.

Kniha Kytka k jídlu tak přináší popis a ilustrace 40 nových druhů a téměř sto receptů na 60 fotografiích, které jsou prostě k sežrán. Kniha je rozdělená na čtyři roční období květožrouta – brzké jaro, pozdní jaro, horké léto a babí léto, což ani jinak Matka Příroda nepřipouští. Najdete v ní také nápady a inspirace, jak přežít zimu, období, kdy je příroda ke květožroutům tak trochu krutá. Na knize navíc spolupracovali milí, do oboru nadšení lidé, jako je například všeušlechtně Denisa Bartošová, Hanka Rawlings, autorka knihy Sladký design, nebo michelinský šéfkuchař Radek Kašpárek.

Více o knize najdete na www.kytkykjidlu.cz nebo na Facebooku www.facebook.com/kytkyjidlu.

Hana Doležalová

Vracíme, co si bereme. Víme jak, víme proč.

Přírodovědně-ekologický kroužek Malý průzkumník přírody právě úspěšně dokončuje svůj čtvrtý ročník na mnoha pražských školách a pomalu se připravuje na nový školní rok. O prázdninách však určitě nezažalíme – pořádáme několik turnusů letních příměstských táborů. Letos se budeme věnovat přírodním živlům a nabitý program slibuje opravdová dobrodružství! Naučíme se odlévat a určovat stopy, zjistíme, co všechno žije v „obyčejné“ hlíně. Vyrobit si srážkoměr, vyzkoušíme si, co všechno plave a co se naopak potopí, a zkusíme si ve vodě najít nějaké živočichy. Děti se dále naučí využívat vítr a při vyrábění větrné korouhvičky si zopakují světové strany. Za slunečného počasí si vytvoříme vlastní sluneční hodiny, každý bude mít možnost vyrobit si svou svíčku. V neposlední řadě se naučíme rozdělovat a využívat oheň. V klidném prostředí Šáreckého údolí si tak děti užijí spoustu zábavy, různých tematických her a společného i individuálního tvoření.

Informace a přihlášky na tábory jsou k dispozici zde: www.ekodomov.cz/maly-pruzkumnik-prirody/letni-primestske-tabory/.

Dětský klub Šárýnka završuje svůj 9. rok života. Vnímáme cykly přírody v naší zahradě, o kterou se společně staráme, koloběhem roku ve společenství rodin nás provázejí

slavnosti. Jsme zároveň součástí cyklů života ve školce: Předškoláci dozrávají a odcházejí, a malí prckové, kteří nastoupili v září, jsou nyní oštrilí členové skupinek. Některé děti se za měsíc vydají ze školky do světa a uvolní místo novým kamarádům. Po delší tradici společných zimních výjezdů máme za sebou májovou školku v přírodě, která uvolněně stmelila děti, rodiče i pedagogy. Takhle parta pak spolu s týmem z Ekodomova přichystala povedený Jarmark, otevřený pro veřejnost. K desátým narozeninám si chystáme pořídit

mladší sestru Šárýnky – otvíráme novou třídu lesního klubu. Nedaleko jurty, více ve svahu, se již chystají terénní práce. Děláme vše pro to, abychom v září rozjeli nový příběh. Tradičně povedeme v létě tři turnusy letních příměstských táborů pro předškolní děti.

Jitka Vinklerová
Foto: archiv Ekodomov

Kapacita – počet účastníků: 20, místo konání: ZŠ gen. Janouška 1006, Praha 9. Kurzovné: 12 500 Kč. Informace na www.kev.ecn.cz.

Milada Švecová

KOKOZA

Raz, dva, tři... a je zahájeno! Na začátku května jsme otevřeli další sezónu na naší Komunitní zahradě Vidimova. Zahrada praská ve švech, všechny vyvýšené záhony mají svého sezónního majitele. A k tomu všemu se už i červená, první jahody z jahodové pyramidy jsou k snědku.

To potěší nejen komunitní zahradníky, ale i žáky základních škol, kteří k nám v rámci exkurze zahrady. Už jsme během

exkurzí stihli osázet vlastní exkurzní vyvýšené záhony, teď nás čeká v červnu sklizeň.

Červnové dny si můžete obohatit i v zero-waste obchůdku „Bezobalu“ na I.P. Pavlova, v KZ Zebra nebo v Otevřené zahradě Archangelské Kodaňské. Dotazy zodpovíme a přihlásíme Vás ještě dnes: janak@kokoza.cz.

Myslíme i na ty velké, vyrobte si s námi do prázdnin svůj vlastní vermikompostér, seed-bomby, naučte se správně a zdravě pohnout své rostlinky nebo rozjedte svůj zbrusu nový vermikompostér Plastia. Mrkněte na workshopy www.kokoza.cz/workshop.

Žíjálám zdar!

Jana Kožnarová
Foto: [Anna Šolcová](#)

19. září začne kurz Kvalifikační studium koordinátorů EV. Studium je koncipováno v souladu se Standardem tohoto studia zpracovaným centrálně MŠMT. Je akreditované v rozsahu 250 hodin, z toho je 50 prostřednictvím e-learningu a 200 prezenčně. V rámci prezenčního studia účastníci zpracovávají např. programy na realizaci Dne Země ve školách, účastní se krajské konference, setkání koordinátorů EV, zpracovávají si podklady pro publicitu a prezentaci školy.

Studium je rozděleno do modulů: Legislativa EV, management, Metodika, Prostředí školy a EV.

Studium je ukončeno závěrečným pohovorem a zpracováním závěrečné práce na vybrané téma (většinou jsou to školní programy EV, programy škol v přírodě či seznamovací pobyty s environmentálním zaměřením, příklady implementace EV do předmětů odborných či všeobecných...) a její obhajobou.

Cílová skupina: koordinátoři EV a pedagogové ze škol mateřských, základních i středních.

V současné době vrcholí přípravy osmi letních táborů pro pražské děti z našich oddílů, na některých je ještě několik volných míst (třeba v termínu 28. 7. – 11. 8.).

Po prázdninách v první polovině září bude už letošní třetí vyhodnocení fotosoutěže **Příroda objektivem**, připravujeme Loučení s prázdninami, Sousedskou slavnost... Šestý ročník **Terénní přírodovědné soutěže Šárka** proběhne 6. října, kde jinde než v Přírodním parku Šárka – Lysolaje. Podrobnosti o podzimních aktivitách jsou průběžně zveřejňovány na www.ekosouteze.cz.

A co jsme dělali na jaře? Druhý dubnový víkend jsme hledali jaro. Tentokrát jsme pátrali po kvetoucích dymnívkách, lezoucích plících s ulitou i bez a po lidech v krátkých rukávech. I přes to, že letošní duben byl podle dlouhodobých měření nadprůměrně teplý, jaro bylo v našem termínu jen na 48 %.

U příležitosti Dne Země jsme uspořádali akci Vítání jara mezi paneláky na sídlišti Háje. Tentokrát se jaro ukázalo v plné síle a na akci přilákalo více 150 dětí, jejich rodičů, prarodičů... Připravili jsme program u studánky „U Klenotů“ v Kunratickém lese na Otvírání studánek, kterého se zúčastnilo více než

120 účastníků všech věkových kategorií. Na samém konci května jsme začali vyhodnocovat Minutu pro Zemi – další otevřenou akci pro veřejnost, akci zaměřenou na praktickou pomoc přírodě. V rámci Evropského týdne udržitelnosti jsme měli stánek na osvětově vzdělávací akci Mikroklima na pražském Proseku...

Na jaře jsme také vydali další, už sedmý leták ze série Studánky a prameny v Praze, tentokrát zaměřený na oblast Zbraslavi. Od vydání prvního letáku o pražských studánkách a pramenech (Petřínské stráně) uplynulo už šest let, a tak jsme ho aktualizovali a vydali reedici.

Všechny uvedené aktivity (kromě táborů) jsou pro účastníky zdarma. Všechny aktivity podporuje Hlavní město Praha, MŠMT, MŽP i další partneři. Více informací: www.emop.cz a www.ekosouteze.cz nebo Jana Stibralová (JS@emop.cz, 606 900 286).

Jana Stibralová
Foto: Michal Kulík

nadace proměny

Karla Komárka

Zajímá vás, co děti na snímku dělají? Fotka pochází z MŠ Nad Kazankou v pražské Troji, která si díky naší podpoře buduje vlastní „zahradu hrou“. Stejnojmenného programu se aktuálně účastní další čtyři školky. V nových zahradách najdou děti nejen nové prvky a prostory pro hru, ale i místa určená pro učení, zahradničení nebo odpočinek. Jak je z obrázku patrné, děti se na proměnách zahrad samy podílí, a spolu s nimi i jejich rodiče, pedagogové a další pomocníci z řad místní komunity.

Po prázdninách se pustíme do nových projektů škol, které o nadační podporu požádaly letos na jaře. Až pět z nich opět poskytneme finanční příspěvek do výše 800 tisíc korun

a odbornou konzultační pomoc při proměně zahrad na míru dětem, pedagogům, školnímu vzdělávacímu programu i dění v místní komunitě.

A jak taková proměněná zahrada podle principů programu „Zahrada hrou“ vypadá a hlavně funguje? To mohou zájemci na vlastní oči zažít na naší zářijové exkurzi zaměřené na možnosti využití školních zahrad, kdy navštívíme do Fakultní mateřské školy se speciální péčí do MŠ Arabská v Praze. Účastníky čeká prohlídka opravdu inspirativní rozlehlé zahrady připomínající cestu do světa. Dozví se, jak zahradu pedagogové využívají, co všechno na ní děti zvládnou, a pod vedením různých lektorů si v několika praktických dílnách vyzkouší, čím děti zaujmout a co všechno se dá venku učit. Veškeré informace včetně přihlášky najdete na našich stránkách nadace-promeny.cz.

Měsíc školních zahrad nabídl mnoho inspirace

Aktivní, všestranné využívání školních zahrad u nás bohužel ještě stále není běžné. Chceme školám pomoci tyto nevyužité možnosti objevit a promítnout do každodenní praxe. S tímto cílem jsme se letos spolu s dalšími partnery připojili k Měsíci školních zahrad, který každoročně v květnu vyhlašuje Mezinárodní asociace školních hřišť a zahrad (ISGA). Naše nadace je jejím členem od

loňského roku. Do kampaně se přidalo několik desítek škol z celé České republiky, které sdílely své nevšední zážitky z hodin výuky venku. Některé z nich společně s užitečnými zdroji inspirace, praktickými radami nebo volně dostupnou publikací s náměty pro pedagogy najdete na webu www.mesickskolnichzahrad.cz. Hlavním smyslem kampaně je udělat z širšího a častějšího využití venkovního prostředí pro výuku i další aktivity postupně samozřejmost.

Proměň své město

Na podzim plánujeme vyhlášení grantové výzvy v programu Proměň své město určeném občanským iniciativám, jež inovativním způsobem oživují prostředí měst a prohlubují vztah lidí k místu. Všechny potřebné informace zveřejníme včas na webových stránkách nadace-promeny.cz a našich sociálních sítích.

Andrea Karlíková

Foto: archiv Nadace Proměny Karla Komárka

Cassiopeia

CHILDREN IN
PERMACULTURE

Děti v permakultuře

V Praze se sešli lidé z celé Evropy a sdíleli své zkušenosti, jak připravit dnešní generaci dětí na environmentální výzvy budoucnosti.

Mezinárodní konference „Děti v permakultuře“ se konala 4.–5. v prostorách střediska ekologické výchovy Toulcův dvůr a Montessori školy Na Beránku. Byla završením mezinárodního projektu podpořeného vzdělávacím programem Erasmus+, na kterém spolupracují organizace z 5 evropských zemí – Velké Británie, Itálie, Slovinska, Rumunska a České republiky. Vedoucím partnerem projektu je Permakulturní asociace ve Velké Británii. Partnerskou organizací z Čech je Centrum environmentální a globální výchovy Cassiopeia.

„Byla to pro nás velká výzva, ale podařilo se nám Českou republiku zapojit do mezinárodního projektu a společně vytvořit inovativní materiály, které budou využívat lidé v mnoha zemích světa,“ říká Tereza Velehradská ze vzdělávacího centra Cassiopeia, koordinátorka projektu „Děti v permakultuře“ v České republice.

Projekt „Děti v permakultuře“ reaguje na výzkumy, z nichž vyplývá, že děti tráví v kontaktu s přírodou a venku stále méně času, a to jak doma, tak ve škole, kde se výuka přesunula do oblasti získávání teoretických vědomostí, které jsou často odtržené od reálného života, a děti nevědí, jak tyto znalosti v praxi uplatnit. Celý proces výuky je navíc veden pedagogem a děti mají na rozhodování o tom, co se budou učit a jak, jen velmi malý vliv.

PM
PRAŽSKÉ
MATKY

**PĚŠKY
DO
ŠKOLY**

Chcete učit děti myslet na životní prostředí a motivovat je k aktivnímu pohybu? Chcete omezit počet aut před školou a dýchat čistší vzduch? Chcete zapojit rodiče do dění ve škole a oslavit společně Evropský týden mobility a Mezinárodní den bez aut?

Připojte se v září ke kampani PĚŠKY DO ŠKOLY a realizujte na své škole PĚŠÍ DEN!

Přibližně čtvrtina dětí se běžně dopravuje do školy autem. Ze všech stran přitom slyšíme, že dětem chybí přirozený pohyb, tráví málo času venku a moc před obrazovkami počítače. Každé čtvrté školní dítě bojuje s nadváhou a každé osmé s obezitou. Dětem chybí sociální kontakty a neorganizovaný volný čas na hraní. Každodenní cesta do školy je příležitost k pravidelnému pohybu, k poznávání okolí, ve kterém děti žijí a ke kterému si tak mohou vybudovat vztah, k získání zdravých dopravních návyků i přirozenému osvojení zásad bezpečného pohybu po ulicích. Je to čas pro sdílení radosti i starostí s rodiči nebo naopak výzva k osamostatnění či navazování nových přátelství.

Cílem motivační a osvětové kampaně Pěšky do školy je nabídnout dětem i rodičům

příjemný a zábavný zážitek ze společné cesty i proměněného prostoru před školou bez aut a zvýšit tak počet dětí, které se budou pravidelně dopravovat do školy pěšky. Školy v rámci Evropského týdne mobility (6.–22. 9. 2018) vyhlásí pěší den (případně týden, nebo i celý měsíc), kdy vyzvou děti, aby přišly do školy pěšky, přijely na koloběžce, na skateboardu nebo na kole. Školy také budou soutěžit o hodnotné ceny za nejlepší školní reportáž z pěšího dne.

Školy se ke kampani mohou přihlásit na www.prazskematky.cz v sekci Pěšky do školy, kde jsou také bližší informace ke kampani.

Dopřejte dětem, aby na své cesty do školy měly hezké vzpomínky!

Blanka Klimešová
Foto: archiv Pražské matky

Cílem mezinárodní spolupráce je zlepšit vzdělávání dětí a vytvořit metody a materiály pro pedagogy i rodiče, jak vést děti k udržitelnému způsobu života a seznamovat je s principy permakultury. V rámci projektu vyšla kniha „Péče o Zemi, péče o lidi a spravedlivé dělení ve vzdělávání“, v níž je jednoduchou a srozumitelnou formou popsána nová didaktika i přehledně členěné kurikulum všech témat souvisejících s udržitelným způsobem života pro děti ve věku 3–12 let. U nás bylo zatím s tímto přístupem během dvoudenního pilotního semináře seznámeno 40 pedagogů z celé republiky, ale zájem byl takový, že se připravují další semináře.

Více informací o projektu i konferenci na www.childreninpermaculture.com.

Adéla Hrubá
Foto: archiv Cassiopeia

Mladí čeští přírodovědci jsou nejlepší v EU

V konkurenci 50 týmů z 25 zemí EU nenašli čeští středoškoláci žádného přemožitele. Na Přírodovědné olympiádě zemí Evropské Unie EUSO získal tým A České republiky zlaté medaile a pohár pro absolutního vítěze.

EUSO je týmová soutěž nejlepších, maximálně sedmnáctiletých evropských fyziků, chemiků a biologů, jejíž 16. ročník se konal 28. 4. až 5. 5. 2018 ve slovinské Lublani.

Vítězný český tým byl složen z biologa Jiřího Janouška z Gymnázia Budějovická, Praha 4, fyzika Davida Kamenského z Gymnázia a jazykové školy Břeclav a chemika Jana Obořila z Gymnázia Brno-Bystrc.

Druhý český tým ve složení Ondřej Pelánek, biolog z Gymnázia Brno-Bystrc, fyzik Adam Mendl a chemička Karolína Fárníková, oba z Gymnázia P. de Coubertina, Tábor, obsadil v absolutním pořadí 18. místo a získal tak stříbrné medaile.

Studenti řešili náročné experimentální úlohy, jejichž společným tématem bylo pěstování vinné révy, výroba vína i zkoumání vlastností výsledného produktu.

EUSO je unikátní tým, že na rozdíl od drtivé většiny ostatních předmětových soutěží se nezaměřuje pouze na výkon jednotlivce a jeden obor. Během EUSO se hodnotí výkon celého týmu v mezioborových úlohách, což vlastně mnohem více odpovídá problémům, které se dnes v přírodních vědách skutečně řeší. Uspěť v soutěži může pouze ten, kdo se svými týmovými kolegy účinně spolupracuje.

To se letos beze zbytku podařilo. Na přípravě a výběru studentů se podíleli pedagogové z Univerzity Pardubice, Univerzity Hradec Králové a Univerzity Karlovy.

Michal Andrlé

Foto: archiv Přírodovědecká fakulta UK

Ekocentrum Podhoubí

Co se děje v našich školkách? Máme za sebou školky v přírodě na kolech okolo Třeboně. V obou školkách proběhly na zahradách brigády s rodiči a dětmi. Zvelebili jsme, co bylo potřeba, zasadili zeleninu a bylinky, prožili příjemně a užitečně strávený den. V nejbližší době oslavíme dvoje narozeniny, pobočka na Smíchově již sedmé a pobočka v Troji páté. Čeká nás rozloučení s předškoláky, narozeninový dort i divadlo.

Pokud nás ještě neznáte, můžete se s námi seznámit třeba v rámci **letního provozu**. Fungujeme celé prázdniny (s výjimkou sanitárních týdnů v termínech 2.–6. 7. a 27.–31. 8.) a do naplnění kapacity přijímáme i děti ve věku 3–6 let, které školku v průběhu roku

nenavštěvují. Děti v létě prozkoumají, jak pečovat o prostředí ve svém okolí i doma. Samy vymyslí, jak šetřit vodou i obaly, a zdravé jídlo najdou nejen na talíři, ale i v tématech programu. Stráví hodně času venku a budou mít dost prostoru pro volnou hru.

Školky pokračují v mezinárodním programu Ekoškola a máme obrovskou radost, protože obě již tento titul získaly! V květnu ho smíchovská pobočka obhájila a trojská nově získala. Děti se v rámci programu vypravily např. do **Vodního domu** v Hulicích, navštívily

obchod Bezobalu, aby zjistily, jak to v něm funguje. Poznaly také autorku knížky **Jůlínka z jedlé zahrádky** Terezu Václavkovou, se kterou si povídaly nejen o užitém plevelu a pěstování na zahrádce. Vyrobity si na zahradu ptačí budku. Užily si Živou zahradu s kompostem od Ekodomova.

Jsme také zapojeni do programu **Skutečně Zdravá Škola**. Podporujeme, aby děti měly zdravé stravovací návyky a věděly, odkud jídlo pochází. Máme nového dodavatele surovin na svačinky z obchodu **Bio Letná**, ze kterého nám pan majitel dodává zboží ekologicky na bicyklu! Chystáme také výlet na farmu.

Ekocentrum Podhoubí, provozovatel obou školek, realizuje také vlastní ekologické výukové programy pro mateřské a základní školy. S příchodem teplého počasí jsou oblíbené venkovní programy, které probíhají na zahradách škol nebo v blízkých parcích. Zájem o programy je velký, doporučujeme objednávat s dostatečným předstihem.

V branické třešňovce, jejíž obnově se s pomocí dobrovolníků již od roku 2013 věnujeme, proběhla údržbová brigáda a další pastva ovcí. Pastvu je území třešňovky udržováno citlivěji než s pomocí techniky, díky tomu zůstane zachována pestrá paleta rostlin pod stromy. V sobotu 23. června mezi 14–20 hodinou sad opět rozveselí **sousedská slavnost Třešňobraní**. Přijďte se setkat, ochutnat třešně, vyzkoušet moštování nebo se pobavit při aktivitách pro děti i dospělé.

Více o našich školkách, aktivitách i vzdělávacích programech najdete na podhoubi.cz.

Alena Sladká

Foto: archiv Ekocentrum Podhoubí

Učíme se vařit bio

Projekt cílí na studenty a pedagogy středních odborných škol gastronomického zaměření v hlavním městě Praha a běží od srpna 2017 do konce roku 2018. Pro školy je připraven blok tří aktivit zaměřených na zvýšení povědomí o ekologickém zemědělství a bioprodukcii. Jedná se o teoretický seminář k na-

čerpání základních informací z bio sektoru, praktickou část ve formě vaření z bio surovin pod vedením profesionálního kuchaře a exkurzi na ekofarmu nebo k výrobci biopotravin.

Do projektu jsou nyní zapojeny Střední škola hotelnictví a gastronomie SČMSD Praha,

Střední odborné učiliště gastronomie v Ma-
lešicích, Hotelová škola na Praze 10 a Střední
škola gastronomická a hotelová na Praze 4.

Pokud byste chtěli, aby se i na vaší škole učili
žáci vařit bio, podívejte se na naše webové
stránky [www.lovime.bio/projekty/ucime-se-
varit-bio/](http://www.lovime.bio/projekty/ucime-se-
varit-bio/) a kontaktujte nás. Projekt realizu-
je PRO-BIO LIGA za finanční podpory Hlav-
ního města Praha, Ministerstva zemědělství
a organizace KEZ, o. p. s.

Semináře – Participativní systémy záruky kvality potravin

V rámci evropského mezinárodního projektu
EATingCraft se podílíme na přípravě školí-
cího programu a metodiky participativního
způsobu certifikace kvality potravin (PGS –
participatory guarantee system), která se již
používá v Evropě i ve světě. Jde o dostupnou
alternativu oficiální biocertifikace, kdy se
skupina zemědělců a/nebo zpracovatelů do-
mluví se svými spotřebiteli a odběrateli na
zásadách a pravidlech produkce kvalitních
potravin v souladu s pravidly ekologického
zemědělství.

Vzdělávací program je rozdělený do 4 mo-
dulů, 1. modul proběhne 14. 6. 2018 na
Toulcově dvoře v Praze a bude zaměřený
na kompletní představení PGS (historie, cíle,
definice, srovnání s oficiální certifikací, or-
ganizace podporující PGS v jiných zemích,

vládní podpora, obecné zásady PGS fungo-
vání a příklad fungování PGS ve Francii). Při-
hlásit se můžete na stránkách [www.lovime.
bio/kalendar-akci/participativni-systemy-za-
ruky-kvality-potravin/](http://www.lovime.
bio/kalendar-akci/participativni-systemy-za-
ruky-kvality-potravin/). Další moduly proběh-
nou v průběhu 2018–2019.

Více informací o PGS najdete na našich
stránkách na www.lovime.bio/projekty nebo
v angličtině na [www.ifoam.bio/en/organic-
policy-guarantee/participatory-guarantee-
systems-pgs](http://www.ifoam.bio/en/organic-
policy-guarantee/participatory-guarantee-
systems-pgs).

Andrea Hrabalová

Foto: archiv PRO-BIO LIGA

Hmyzí hotely na Praze 10

Naše organizace uspěla s nápadem na rozší-
ření útočišť pro hmyz díky úspěšnému hlaso-
vání veřejnosti ve 3. ročníku participativního
rozpočtu MČ Praha 10, kdy občané rozhodují
o vynaložení celkově 5 milionů z obecního
rozpočtu k předem vybraným (realizovatelným)
podnětům občanů a organizací.

Nás těší, že se jednalo o absolutně nejvíce
podpořený projekt ze všech přihlášených; je
vidět, že projekty ke zlepšení životního pro-
středí mají u lidí ohlas. Projekt počítá s insta-
lací dvanácti hmyzích hotelů (1 velký paletový
„hotel“ a 11 malých hmyzích budek) v parcích
a na zelených plochách Prahy 10. Jedná se

Lípy republiky

Mezinárodní program vzdělávacího centra TEREZA Les ve škole v průběhu letošního jara započal spolupráci s projektem Lípy republiky 1918–2018. Jde o projekt skupiny nadšenců, který mapuje stávající jubilejní lípy a zachraňuje tím jejich poselství. Zároveň dává doporučení, jak naplánovat letošní slavnostní výsadby u příležitosti vzniku republiky.

Školy, obce, ale i jednotlivci se mohou zapojit ať už pátráním po významných stromech ve své obci, promítnout do výuky téma lípy jako národního stromu či se podílet na jubilejní výsadbě. Téma lip republiky žákům prostřednictvím těchto živých svědků minulosti přiblíží naši národní historii.

V pražských Strašnicích byla nedávno vysazena alej republiky. Stoleté výročí tady připomíná 24 lip srdčitých. Zde lípy zároveň vysadili v rámci projektu výsadby stromů za narozené děti, který v městské části probíhá již několik let.

Na projektový web Lípy republiky se dostanete z lipyrepubliky.cz. Návod na zapojení žáků a studentů pro pedagogy naleznete na lipyrepubliky.cz/wp-content/uploads/2018/05/ML_lipy_republiky_zapojeni_mladeze.pdf.

Učení venku nachází stále více zastánců

Iniciativa Učíme se venku, jež je výsledkem spolupráce již více než 20 organizací, získává stále větší podporu. Myšlenka výuky pod širým nebem pomohl také Měsíc školních zahrad, jež probíhá v květnu, a také mezinárodní Den prázdných tříd, který letos připadl na 17. května.

Učíme se venku (ucimesevenku.cz) nedávno získalo 1. cenu odborné poroty za inovace ve vzdělávání v soutěži Eduína. „Děti se ve venkovním prostředí dívají na svět jinými očima, jsou radostnější, spontánnější a otevřenější. Učit se venku je názorné, pestré a přináší mnoho nových podnětů. Spojení se skutečným světem přináší dětem pocit větší smysluplnosti a učení je prostě víc baví,“ vysvětluje Petr Daniš ze vzdělávacího centra

o podporu přirozeného výskytu hmyzu na zelených plochách ve správě městské části.

Cílem instalace je poskytnout těmto živočichům bezpečný úkryt, ale také ukázat spoluobčanům, že takový hotel si mohou sami na své zahradě vyrobit. Proto také všude plánujeme informační ceduli a box na tematické letáčky, které jsme vydali v předchozím roce.

Do tvorby velkého hmyzího hotelu jsme obratem již zapojili veřejnost a první plnění materiálem proběhlo v rámci Dne Země v Malešickém parku. Dobrých nápadů není zkrátka nikdy dost a tento může sloužit i jako inspirace pro organizace v jiných městských částech, kde jsou lidé alespoň dílem zapojeni do rozhodování o rozpočtu své obce.

Milan Maršálek

Foto: archiv Natura Quo Vadis?

Toulcův dvůr opět vyhláší další ročník výtvarné soutěže pro děti a mládež na téma Pomáháme zvířatům. „Ten, kdo rád kreslí a maluje, může posílat svoje výtvarné dílo k nám do Toulcova dvora,“ říká k tradiční akci koordinátorka Lenka Skoupá.

Vernisáž výstavy výtvarných prací proběhne ve čtvrtek 4. října 2018 na Dni zvířat v Toulcově dvoře. Na zadní stranu obrázku je třeba uvést jméno autora, datum narození, bydliště, kontaktní e-mail a telefon. Uzávěrka soutěže je 25. září 2018. „Po vernisáži a výstavě u nás na Toulcově dvoře poputují letos obrázky ještě do knihovny na Opatově, kde je bude možné také shlédnout,“ dodává ještě Lenka Skoupá.

Jakub Moravec
Foto: archiv Toulcův Dvůr

Paběrkování v jižních Čechách

Paběrkování je skvělý způsob, jak dát lidem vědět, že se jídlo vyhazuje na samém počátku potravinového řetězce. Od roku 2015 jezdíme k zemědělcům na pole a doposud se dobrovolníkům podařilo zachránit asi 15 tun jídla, jež by se jinak vyhodilo. Konkrétně v roce 2017 se v okolí Prahy sesbíralo 4,2 tuny zeleniny a ovoce, které by jinak zůstaly nesklizené na poli nebo vyražené ve skladech.

Kdo by se neslitoval nad křivými mrkvičkami, nažloutlými květáky nebo přerostlými cukekty, které zůstanou na poli? Lásku k vypěstované zelenině a solidaritu s lidmi, kterým se jídlo nedostává, jsme letos kromě Polabí začali pěstovat i v jižních Čechách.

Na začátku května jsme v Českých Budějovicích uspořádali promítání a inspirovali místní aktivní lidi k tomu, aby začali sami jezdit paběrkovat. Promítání filmu Just Eat It (Neboj se a jez) doprovodila průtrž mračen a atmosféra klubu Horká vana, kde jsme se sešli, dokonale odpovídala názvu místa konání. Dorazilo na 60 zájemců a zájemkyň, se kterými jsme si povídali o plýtvání jídlem a o našich aktivitách.

TEREZA, které iniciativu Učíme se venku zastřešuje.

Výukové lekce včetně pracovních listů a dalších metodických materiálů, které jsou k dispozici na webových stránkách programu, si již stáhlo přes 2 700 pedagogů. Zaměření se navíc rozšířilo i na školní družiny. V rámci lekcí matematiky začalo Učíme se venku nově spolupracovat s autory digitální výukové hry Matemág, díky které mohou děti samy objevovat matematické zákonitosti a díky vtažení do poutavého příběhu si potřebné znalosti lépe osvojují.

Jana Bukvová
Foto: Archiv TEREZA

Jedna z dobrovolnic ihned poté sama založila facebookovou skupinu Paběrkování po Budějovicku, přes kterou se budou pořádat výjezdy za zemědělci. Do budoucna by měla být činnost této skupiny nezávislá.

Více o paběrkování na www.zachranjidlo.cz/paberkovani.

Anna Strejcová

Přespávání v zookoutku Malá Chuchle

Jen co se oteplilo, už je tady přespávání v zookoutku Malá Chuchle! Noční programy v lese jsou pro všechny děti, které mají pro strach uděláno a nezaleknou se houkající

sovy nebo praskání větviček v nočním tichu. Program je zaměřen na večerní a noční poznávání přírody pro žáky základních škol. Děti se dozvědí, co se v lese děje po setmění a nebudou chybět ani zábavné hry a stezka odvahy. Tím ale noc v lese nekončí. Po táboráku a opékání buřtů přichází na řadu to nejdůležitější – přespání v lese. Pod postavenými stany děti přenocují spolu s našimi lektory. Během června pořádáme 17 programů s přespáním v chuchelském zookoutku pro 390 dětí.

První výročí ekocentra Prales

První pomyslnou svíčku na narozeninovém dortu sfoukne brzy naše ekocentrum Prales v pražských Kbelích. A jako dárek za úspěšný rok provozu jsme pro něj přichystali oslavu, jak se patří. V pátek 1. června spolu se žáky základních škol vysadíme lípu k příležitosti oslav 100. výročí od založení Československé republiky a poté se pustíme do oslav Dne dětí. Tam na každého malého účastníka čeká mnoho zábavných i naučných stanovišť a hravých aktivit. Oslavami Dne dětí budeme pokračovat i následující den. V sobotu 2. června přivítá naše ekocentrum návštěvníky z řad široké veřejnosti. Program pro veřejnost začíná v sobotu ve 13.00 a končí bude v 18.00.

Dagmar Singertová

Foto: archiv Lesy hl. m. Prahy

„Maňásek“ pomáhá v odchovu vzácné krasky

Kraska krátkoocasá jávská patří k nejvzácnějším a nejohroženějším ptákům světa. Zoo Praha se pyšní nejen její nepočtenější zdokumentovanou snůškou na světě, ale v posledních letech tohoto pěvce také pravidelně odchovává. Nyní jedno z mláďat krasky krátkoocasé jávské odchovává uměle, za pomoci „maňásky“.

Úspěch „Strážců pralesa“: školáci vybrali pětkrát více mobilních zařízení než loni

Letošní ročník soutěže „Staň se strážcem pralesa“, která spočívá ve sběru a následné recyklaci starých mobilních zařízení, byl velmi úspěšný. Zapojilo se celkem 56 škol a ty za necelé čtyři měsíce nashromáždily celkem 5 995 mobilních zařízení (mobilů a tabletů), což je pětkrát více než loni.

Lubor Mach, foto: archiv ZOO Praha

Jan Moravec

„Soukromá rezervace“ Triangl slaví 15 let

Soukromé rezervace nejsou pojmem, který bychom našli v našem právním řádu. Běžně tak jsou však označována území, jež nejsou chráněna z moci zákona, ale ze svobodné vůle vlastníka. V případě pražského Trianglu by možná bylo ještě vhodnější označení „spolková rezervace“, neboť tím vlastníkem je spolek. Stal se jím právě před 15 lety.

Místo pro přírodu

Hnutí pozemkových spolků se v České republice rozvíjí od poloviny 90. let. Vychází ze skutečnosti, že nejlépe se cenné přírodní lokality chrání z pozice vlastníka či uživatele. Na šest desítek spolků se proto po celé republice snaží jednat s vlastníky mokřadů, stepí, přírodě blízkých lesů, květnatých luk

Nejcennější částí Trianglu je Jezírko.

nebo rašelinišť o pachttech, výpůjčkách či nejrůznějších dohodách o spolupráci. Někdy z jednání vyplývá, že nejvhodnější, ne-li jedinou cestou, jak lokalitu ochránit, je pozemky koupit.

To ale musíte mít za co. A aby Český svaz ochránců přírody měl, tak vyhlásil veřejnou sbírku Místo pro přírodu (www.mistoproprirodu.cz). A historicky prvním vykoupným

pozemkem byl právě Triangl. Co je na něm zajímavého?

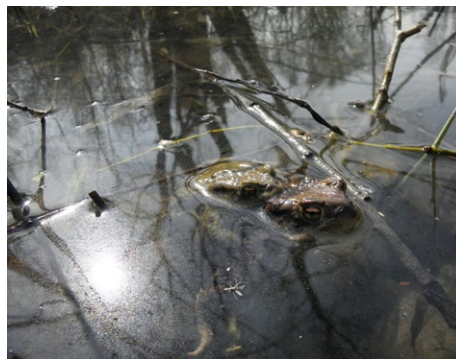
Triangl

Trianglem se nazývá trojúhelník divočiny na pomezí Strašnic a Hostivaře, sevřený ze všech stran železničními tratěmi. Na dohled sídliště, hned za dráhou velké průmyslové

Každý rok se z Trianglu odveze valník vyhozených věcí.

Obojživelníků je tu plno. Na snímku ropucha obecná.

areály, téměř nad hlavou most Jižní spojky, nějakých šest kilometrů na Václavské náměstí. A tady staré vrby, strakapoudi, slavíci, jezírko plné ropuch a kuněk.

Ochránci přírody se o Triangl zajímali od 90. let minulého století. V roce 1991 začaly zajímavou a do té doby přehlíženou lokalitu zavážet Československé státní dráhy materiálem z rekonstrukcí železničních tratí. Navážku se naštěstí podařilo zastavit dříve, než zlikvidovala nejcennější část Trianglu – tůň nazývanou Jezírko. Ta je dodnes pohlcená křovinami, takže nezastvený návštěvník si ji ani neuvedomí.

V roce 1998 tu proběhly první podrobné přírodovědné průzkumy, které potvrdily na

městské poměry velkou pestrost druhů zejména ptáků a obojživelníků. Na jejich základě byl roku 2000 mokřad zaregistrován jako významný krajinný prvek. A Pozemkový spolek Botič – Rokytka začal jednat s vlastníky o možné údržbě lokality. Zejména Jezírko potřebovalo tu a tam odbahnit a zredukovat orobinec, aby zůstalo jezírkem. A právě společnost, která pozemek s Jezírkem vlastnila, dávala najevo, že by se pro ni nepotřebného pozemku raději zbavila, než uzavírala nějaké užívací smlouvy. Vlastnit samotné srdce Trianglu, skvělá představa.

A do toho se pomalu rozbíhala sbírka Místo pro přírodu. Výkup mokřadu coby reprezentanta jednoho z nejohroženějších biotopů u nás, navíc přímo v Praze, byla výborná

příležitost, jak dát o „novorozenci“ vědět veřejnosti. Tak byla v září 2003 podepsána kupní smlouva.

Výkupem však starost o lokalitu nekončí, výkupem starosti začínají. Byť z pozice vlastníka se řada problémů řeší lépe.

Úklidy černých skládek jsou věčný boj, každý rok odvezeme minimálně valník nejrůznějšího odpadu. O nutnosti občasného odbahnění Jezírka již byla řeč a velký dík patří pražskému magistrátu za finanční i technickou pomoc, kterou tomuto věnuje (nelekejte se, když na Trianglu občas spatříte bagřík). Jednání o chystané rekonstrukci přilehlé železniční trati z Prahy do Českých Budějovic bylo doposavad velmi korektní a věříme, že rekonstrukci Trianglu přežije ve zdraví.

Zásadní problém se však objevil v územních plánech; přímo přes Triangl by měl vést v budoucnosti koridor nové vysokorychlostní železnice. Jsme přesvědčeni, že existují varianty, které Triangl nezničí, a využíváme k jejich prosazení všechny možnosti, které nám vlastnické právo dává. Tak držte Trianglu palce!

Foto: Jan Moravec

Ing. Jan Moravec pracuje pro Český svaz ochránců přírody.

KALENDÁŘ AKCÍ

Stromovka

do 1. července 2018

Výstava je věnována Královské oboře (Stromovce), jedné z významných zelených ploch na mapě Prahy. Nejslavnější éra této panovnické honitby nastala v 16. a na počátku 17. století. V století 19. se stala místem zábavy Pražanů.

Místo: Hlavní budova muzea,
Venkovní výstava před budovou muzea,
Na Poříčí 52, Praha 8

Rybníky 2018

14. června 2018 — 15. června 2018

Čtvrtý ročník konference zaměřené na malé vodní nádrže s názvem Rybníky 2018. První den je zaměřen na celkovou problematiku rybníků a přináší široké spektrum pohledů na tyto významné krajinné prvky.

Místo: Česká společnost krajinných inženýrů,
Thákurova 7, Praha 6

Komentované vycházky Stromovkou k 750. výročí jejího vzniku

17. června 2018 10.00–11.00

21. června 2018 17.00–18.00

K 750. narozeninám Stromovky pořádáme naučné exkurze parkem za historií, parkovými úpravami i botanickými skvosty. Účast na akci je nutné nahlásit předem (makrlik@lesy-praha.cz, tel.: 777 358 375).

Místo: Stromovka, před Šlechtovou restaurací,
Praha 7

Pořádá: Lesy hl. m. Prahy

Mateřídouškový výlet za dobrodružstvím

17. června 2018 10.00–14.00

Pojedte s námi na výlet za dobrodružstvím. Díky výletům poznáte, jak zajímavá je v Praze a jejím

okolí příroda. Děti si zahrají různé hry a poznají nové kamarády. Program výletu i trasa je přizpůsobeny dětem od šesti let. Pro mladší děti je potřeba počítat s příležitostným poponesením.

Místo: SEV Toulcův dvůr,
Kubatova 1/32, Praha 10

Na tom našem dvoře

18. června 2018 16.00–18.00

Předprázdninové setkání se zvířaty našeho dvora. Získáte informace o jejich životních potřebách. Navštívíme běžně nedostupné prostory. Některá zvířata si nakrmíte, s některými zvířaty bude přímý kontakt. Na závěr se podíváme na políčka, abychom zjistili, co nám tam roste.

Místo: SEV Toulcův dvůr, Kubatova 1/32,
Praha 10, Velká přednášková místnost

Ubytujte ježka, žabu

21. června 2018 16.00–18.00

Přednáška s krátkou diskuzí, poté se půjdeme podívat na praktické ukázky na zahradě Toulcovy dvora. Ukážeme si, jakou formou je možné vybudovat domečky – úkryty, aby se na naší zahradě dařilo ježkům, žabám. Proč je to důležité a co to naší zahradě přináší. Také si jeden domeček zkusíme postavit.

Místo: SEV Toulcův dvůr,
Kubatova 1/32, Praha 10,
Rodinné centrum Mateřídouška

Webinář NSZM

22. června 2018 10.00–15.00

Tematické e-školení a konzultace pro oficiálně stanovené koordinátory ZM a MA21 (témata: zapojování veřejnosti, strategické či projektové řízení, příprava a vyhodnocování komunitních plánů, hodnocení plánů zlepšování, příprava anket a průzkumů atp.).

Místo: T-Mobile CZ,
Tomíčkova 2144/1, 149 00 Praha

Pořádá: Národní síť Zdravých měst ČR

Zahrada jedlá, zahrada pro děti

23. června 2018 16.00–18.00

Přednáška s krátkou diskuzí a poté se půjdeme podívat na praktické příklady do zahrady Toulcovy dvora. Povíme si, jaké běžné keře je možné najít v městských parcích, zda k nám patří, co nám mohou přinášet a co nám naopak berou. Ale také, jak můžou být pro děti jedovaté.

Místo: SEV Toulcův dvůr, Kubatova 1/32,
Praha 10, Rodinné centrum Mateřídouška

Dny řemesel v Pralese

25. června 2018 9.00–14.00

26. června 2018 9.00–14.00

Řemeslo má zlaté dno a šikovné ruce jsou k nezaplacení. Třídy základních škol se dozvědí, jak pracuje kovář, umělecký truhlář, řezbář a čalouník. Ve spolupráci se Střední školou uměleckou a řemeslnou budov v ekocentru Prales připraveny dny řemesel.

Místo: Ekocentrum Prales,
Mladoboleslavská 953, Praha-Kbely
Pořádá: Lesy hl. m. Prahy

Druhý cyklus seminářů – úspory energie a uhlíková stopa podniku

26. června 2018 9.00–16.00

27. června 2018 9.00–16.00

Cílem akce je aktivně šířit informace a vzdělávat subjekty a jednotlivce v oblasti úspor ve spotřebě energií, a zároveň informovat o souvisejícím tématu ochraně klimatu a uhlíkové stopě.

Místo: Letiště Václava Havla Praha,
Kongresový sál ve spojovacím objektu
mezi Terminálem 1 a 2, 2. NP

Pořádá: CI2

Vítáme prázdniny se strýčkem Mílou

29. června 2018 9.00–13.00

Vykročte do prázdnin s námi na Toulcově dvoře. Je pro Vás nachystaná dobrodružná cesta naším areálem. Budete plnit úkoly se strýčkem Mílou a také

si něco vyrobíte. Trasa trvá 45 minut. Přicházet je možné od 9 do 12 hodin.

Místo: SEV Toulcův dvůr, Kubatova 1/32, Praha 10, sál 1

Malování s Lucíí Crocro

14. července 2018 14.00–17.00

11. srpna 2018 (sobota) 14.00–17.00

Dříme ve vás umělecký duch? Probuďte jej pod vedením akademické malířky Lucie Crocro na uměleckém kurzu pod širým nebem v trojské botanické zahradě.

Místo: Botanická zahrada hl.m. Prahy, Trojská 800/196, Praha 7

Příměstský tábor Eko-hraní v pražských lesích

16. července 2018 — 20. července 2018, 8.00–18.00

27. srpna 2018 — 31. srpna 2018, 8.00–18.00

Příměstský tábor pro děti ve věku 5–12 let v přírodě pražských lesů. Ucelený pětidenní program se soutěžemi. Vedoucí tábora s dlouholetou zkušeností práce s dětmi a profesionální lektori ekologické výchovy.

Místo: Ekocentrum Koniklec, Vlkova 2725/34, Praha 3 (vchod za průchodem do dvora)

Pořádá: 01/71 ZO ČSOP Koniklec

Tábor Malého průzkumníka přírody

23. července 2018 — 27. července 2018

6. srpna 2018 — 10. srpna 2018

13. srpna 2018 — 17. srpna 2018

20. srpna 2018 — 24. srpna 2018

V partě malých průzkumníků pod vedením zkušených lektorů budeme společně zkoumat krásu, rozmanitost a zákonitosti přírody a živlů v ní. Budeme si společně hrát, ptát se, dělat experimenty, bádát a prožívat.

Místo: Ekodomov, V Podbabě 29 B, Praha 6.

Žně v Pralese

4. srpna 2018 9.00–14.00

Se zájemci z řad veřejnosti naklepeme kosa a sklídíme hezky postaru úrodu obilí na poli. Uvážeme snopy a naučíme se z nich stavět i panáky. Přijďte si odpočinout od hektického života ve městě. Obilí zezlátko a léto se přehouplo do své druhé půlky.

Místo: Ekocentrum Prales, Mladoboleslavská 953, Praha-Kbelý

Workshop Zahrada vůní

12. srpna 2018 9.00–20.00

Ornamentální zahrada. Seznamte se s rostlinnými vůněmi a vytvořte si svou osobní vonnou kompozici. Rezervace nutná na email petra@rafaella.cz.

Místo: Botanická zahrada hl.m. Prahy, Trojská 800/196, Praha 7.

Dožínky v Pralese

1. září 2018 13.00–17.00

8. září 2018 10.00–17.00

Je po žních a přichází čas naplnit sýpky obilím. Je čas Dožíněk. Jak se zpracovává obilí, tvoří slaměné výrobky, mele mouka či pečou dobroty, si mohou vyzkoušet malí i velcí. Nebude chybět slavnostní průvod v dobových kostýmech s cimbálovou muzikou.

Místo: Ekocentrum Prales, Mladoboleslavská 953, Praha-Kbelý

Pořádá: Lesy hl. m. Prahy

Loučení s prázdninami – Netopýří noc

v Toulcově dvoře

3. září 2018 18.00–21.00

Vstupné: Dobrovolné Kč

Místo: SEV Toulcův dvůr, Kubatova 1/32, Praha 10, sál 1

Kalendář akcí v oblasti ŽP a EVVO v Praze s mapovým výstupem

Hlavní město Praha zajišťuje od roku 2013 provoz kalendáře akcí v ŽP a EVVO pořádaných na území města. Zájemcům je na webových stránkách města k dispozici přehled akcí zahrnující zejména konference a semináře, festivaly a slavnosti, výstavy a veletrhy, přednášky a diskuse, dílny a workshopy, ale také filmy, videoprojekce, koncerty, divadelní představení, tábory, výlety a pobytové akce a také veřejná projednávání vlivů záměrů na životní prostředí, která aktuálně probíhají nebo proběhnou na území Prahy. Kalendář je k dispozici v textové a mapové verzi.

portalzp.praha.eu/kalendar_akci

Vybrané pražské projekty a aktivity v oblasti EVVO

V Praze proběhla informačně-vzdělávací kampaň hl. m. Prahy ke Dni Země 2018

Hlavní město Praha uspořádalo na přelomu měsíců dubna a května 2018 v rámci tradičních oslav Dne Země třídní informačně-vzdělávací kampaň pro veřejnost zaměřenou na problematiku ochrany životního prostředí, a to ve třech atraktivních přírodních lokalitách – v Oboře Hvězda, v Letenských sadech a v Zahradě Kinských.

V jednotlivých dnech probíhal na informačních stáncích bohatý program pro děti a dospělé. Návštěvníci měli k dispozici informační materiály k tématům parky, lesy, naučné stezky, chráněná území v Praze, třídění odpadů a jejich využití, **úspory energie**, **šetrné dopravy**, dále různé ekoporadenské materiály vydané sdružením Ekoporadny Praha a další. Hojně se rozdávaly letáky s informacemi o různých přírodních lokalitách v Praze,

lidé se zajímali převážně o třídění odpadů, o stav podzemních vod, o **šetření vodou a energiemi** a o udržitelnou mobilitu. Velký zájem byl o různé mapy (Pěší mapa Prahy, Cyklomapy, Zelené mapy Prahy aj.).

Celkově se kampaně zúčastnilo 1 360 návštěvníků, z toho 1 050 dětí. Na herních aktivitách bylo přítomno 743 dětí a mládeže (34 tříd ZŠ, 7 tříd MŠ a 1 SŠ). Nejúspěšnější aktivitou u nejmenších dětí byly hry „poklíčky a hrnce“ aneb úspora energie, čichová aktivita na rozeznávání bioodpadu a třídění základních druhů recyklovaného odpadů. Starší žáci porovnávali termosnímkou Prahy s umístěním lesoparků a vodních ploch, zaujala je i hra k využití pitné a dešťové vody nebo doba rozkladu jednotlivých druhů odpadu či zákazové piktogramy po pohybu v lese.

Hodně se diskutovalo s návštěvníky akce o adaptačních opatřeních na změny klimatu, o udržitelné spotřebě, o zelené a modré infrastruktuře v Praze, o **environmentálním vzdělávání a odpadovém hospodářství**. Občané měli také možnost prohlédnout si ukázky sběrných nádob, příslušné svozové techniky a nechyběla ani barevná velkoformátová mapa, která se týkala sběru odpadů na území Prahy.

Akce byla realizována ve spolupráci s dalšími organizacemi a společnostmi, které měly pro veřejnost připravenou celou řadu zajímavostí, informačních materiálů a pro děti tematické hry a soutěže.

Bohatý program pro děti a dospělé připravil odbor ochrany prostředí Magistrátu

hl. m. Prahy ve spolupráci se společnostmi: Pražské služby, a. s., EKO-KOM, a. s., **kolektivní systémy** (ASEKOL, a. s., ELEKTROWIN a. s., EKOLAMP, s. r. o. a ECOBAT, s. r. o.), s Lesy hl. m. Prahy, Pedagogickou fakultou UK a s městskými částmi Prahy 5, 6 a 7. V rámci lokality Letenské sady se zúčastnily i organizace: Národní zemědělské muzeum, s. p. o., Auto*Mat, z. s., Hnutí Brontosaurus a Kouzelná fazolka, z. s.

Technické zázemí kampaně zajišťovala svazová společnost Pražské služby, a. s.

Akce proběhla v následujících termínech:

24. 4. 2018

Obora Hvězda (prostranství před Letohrádkem Hvězda)

26. 4. 2018

Letenské sady (u Letenského zámečku)

3. 5. 2018

Zahrada Kinských (u Letohrádku Kinských).

Foto: Archiv HMHP

Osvětová kampaň – Voda a zeleň ve městě

V posledních letech dochází ke změnám klimatu, které mají zejména ve velkých městech velký vliv na život jejich obyvatel. Řada velkých evropských měst se na jedné straně potýká s akutním nedostatkem pitné vody, což je důsledek suchých let, a na druhé straně jsou města zaplavována přívalovými srážkami, které kvůli akutnímu nedostatku hladiny spodní vody. Dalším faktorem, se kterým se velká evropská města potýkají, je nedostatek městské zeleně, která by obyvatelům poskytovala ochranu před sluncem,

což způsobuje zejména v letních měsících zdravotní problémy u ohrožených skupin obyvatel – například dehydrataci u malých dětí a seniorů. Nedostatek zeleně ve městě jde ruku v ruce a akutním nedostatkem hladiny spodní vody, který se rok od roku stále více prohlubuje.

Celodenní akce **Voda a zeleň ve městě**, která se bude konat **27. 6. 2018** v parku Stromovka, má za cíl formou interaktivních workshopů představit návštěvníkům, jaký význam má pro ně samotné městská zeleň a obsah vody v půdě a jakým způsobem se jich dotýká nedostatek těchto dvou veličin a jak je mohou ovlivnit ve prospěch svého zdraví a samotné přírody. Příchozí se například dozví o koloběhu vody v přírodě, o významu obsahu vody v půdě, o významu vody pro člověka v souvislosti s pitným režimem, o využití dešťové vody v městském prostředí, o důležitosti zelených ploch ve městě, jakým způsobem

ovlivňuje každodenní chování obyvatel stav naší krajiny a mnoho dalších zajímavých informací.

Dopolední blok této akce bude určen především pro skupiny dětí MŠ a ZŠ. Odpolední blok bude určen pro rodiny s dětmi a další návštěvníky parku Stromovka.

Více informací naleznete na www.vodajezivot.eu a na Facebooku www.facebook.com/vodajezivot.eu/.

Krajská konference EVVO 2018

Hlavní město Praha pořádá od roku 2008 každoročně odbornou konferenci věnovanou environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě v hl. m. Praze. Jedná se o jednodenní akci, kde jsou představovány nejnovější

trendy a principy v této oblasti, a to jak teoreticky formou přednášek, tak i prakticky v rámci workshopů.

Letošní Krajská konference se uskuteční **ve středu 31. 10. 2018** na téma EVVO ve veřejném sektoru a v podnikatelské sféře.

Konference otevírá téma udržitelného rozvoje a společenské odpovědnosti ve veřejném a podnikatelském sektoru v ČR a v Praze. Propojuje lidi z veřejné sféry, firem i neziskových organizací s cílem podpořit spolupráci a inspirovat řešeními, která v praxi nepovedou k dalšímu poškozování životního prostředí.

Představí témata: udržitelné fungování firem a úřadů, CSR, dobrovolné a finanční nástroje, ekologizace provozu firem a úřadů, dobrovolnictví a filantropie, vzdělávání a motivace zaměstnanců, grantové programy firem,

komunitní projekty, spolupráce s neziskovým sektorem a s aktéry EVVO. Jaké jsou největší současné výzvy? Umíme na ně reagovat a přijmout strategii, které povede k udržitelnému rozvoji Prahy a ČR?

Součástí bude burza pomůcek, literatury a informací k tématu.

Více informací naleznete na www.ekocentrumkoniklec.cz.

Specializační studium pro školní koordinátory EVVO v Praze

Odbor ochrany prostředí MHMP připravil a vypsál zakázku na přípravu a realizaci Specializačního studia pro školní koordinátory EVVO. Kurz v rozsahu 250 vyučovacích hodin přímé výuky bude určen pro školní koordinátory EVVO, případně pro další pedagogické pracovníky základních a středních škol na území hl. m. Prahy.

Tento kurz akreditovaný MŠMT se bude konat od podzimu roku 2018 do konce roku 2019 a díky záštitě a garanci OCP MHMP bude pro účastníky zdarma.

Studium bude zahrnovat několik vícedenních bloků a týdenní pobytový kurz, zakončen

bude obhájením závěrečné práce a složením závěrečné zkoušky před odbornou komisí.

Realizátor kurzu vzejde z výsledku veřejné soutěže.

Ptáci online – Chytré ptačí budky již mají své nájemníky

Díky spolupráci Odboru ochrany prostředí MHMP s fakultou životního prostředí ČZU v Praze mají ptačí zájemci další možnosti ke hnízdění.

V rámci projektu Ptáci online – Sledování hnízdění ptáků pomocí chytrých ptačích budek jsou do monitoringu hnízdičích ptactva zapojeny školy a jiné vzdělávací a výchovné organizace; projekt jim přibližuje vědecké postupy a data zapojením do výzkumné činnosti.

Realizátor projektu Ptáci online, tým vědců z ČZU v Praze a jiných pracovišť, zapůjčil odboru ochrany prostředí celkem 8 tzv. chytrých budek pro využití k ekologické výchově v Praze a k environmentální osvětě. Tyto budky budou zároveň testovat využití nových technologií a vylepšení. Předpokladem pro spolupráci bylo několik podmínek, od klidné lokality a vhodných vzrostlých stromů na pozemku, připojení k internetu a blízkost

elektrického zdroje po možnosti včasného technického zásahu aj.

Budky byly nakonec umístěny na pozemky čtyř základních škol, jedné mateřské školy, na pozemek domu dětí a mládeže a komunitní zahrady a také na pozemky našich středisek ekologické výchovy v areálu Toulouva dvora a areálu sídla Lesů HMP. Tři z uvedených osmi budek již mají své obyvatele. Spolupráce s ČZU si ceníme a doufáme, že obsazených budek v Praze bude přibývat. Předpokládaná životnost budek je několik let.

Aktuální videa z dění v budkách můžete sledovat na internetových stránkách projektu: www.ptacionline.cz.

V Praze za přírodou

portalzp.praha.eu/zaprirodou

Informace jsou veřejnosti k dispozici jak v podobě tištěných informačních materiálů a publikací, tak i na internetových stránkách města. Pro letní sezonu jsou připravovány nové informační materiály.

Distribuční místa, kde lze získat informační materiály projektu V Praze za přírodou:

- » Informační centrum MHMP, Mariánské nám. 2, Praha 1;
- » prostory odboru ochrany prostředí MHMP, Jungmannova 29, 4. patro;
- » Turistické informační centrum PIS - PCT, Rytiřská 12, Praha 1;
- » Informační centrum KČT, Fügnerovo náměstí 3, 120 00 Praha 2;
- » vybraná infocentra městských částí v Praze.

Foto: Karolína Vučka